

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POČÁTEK OSÍDLENÍ ČECH GERMÁNSKÝM ETNIKEM. NA PŘÍKLADU
JIŽNÍCH ČECH

Vedoucí práce: Doc. Ondřej Chvojka, Ph.D.
Konzultant práce: PhDr. Petr Zavřel
Autor práce: Dominika Petrovičová
Ročník: 4.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/ 1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českém Krumlově dne 7. 7. 2013

Ráda bych poděkovala všem, kdo mi byli jakkoliv nápomocni při vypracování této bakalářské práce. V první řadě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Doc. Ondřeji Chvojkovi, pak samozřejmě konzultantovi PhDr. Petru Zavřelovi za cenné a důležité rady a připomínky. V neposlední řadě bych ráda poděkovala všem pracovníkům archeologického oddělení Jihočeského muzea v Českých Budějovicích za jejich vstřícnost a ochotu. Dále bych ráda poděkovala všem svým přátelům, kteří mi byli jakkoliv nápomocni a podporovali mě. Rozhodně bych ráda poděkovala rodině, která mi umožnila tento obor studovat a velice mě v mém snažení podporovala.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje počátkům osídlení Čech germánským etnikem. Na příkladu jižních Čech. Práce obsahuje nástin historického pozadí, které se také dotýkalo jižních Čech a Čech všeobecně. Obsahuje rozbor historických pramenů autorů píšících o těchto kontaktech a popisujících tato dvě etnika. Další část bakalářské práce se věnuje pojmům, jakými jsou archeologická kultura, kultura, etnicita, sociální identita, Kelt, Germán. V poslední části se nachází rozbor třech lokalit, které byly použity pro mou práci.

Annotation

This bachelor thesis deals with the beginnings of the settlement of Bohemia by the German ethnic on the example of Southern Bohemia. This work includes an outline of the historical background which concerns Southern Bohemia and Bohemia in general. It includes an analysis of the historical sources of authors writing about these contacts and characterising these two ethnics. The next part of the bachelor thesis deals with terms like archaeological culture, culture, ethnics, social identity, Celt, German. In the last part there is a scrutiny of three localities, which were used for this work.

Obsah

Úvod.....	8
Dějiny bádání	10
Laténské období	10
Doba římská	12
Archeologická kultura kontra etnicita.....	16
Archeologická kultura.....	16
Etnicita	18
Problematika sociální identity (porovnání archeologické kultury s etnicitou)	20
Dva hlavní pojmy.....	24
Pojem Kelt.....	24
Pojem Germán.....	26
Nástin historického pozadí.....	30
Situace v Evropě	35
Historické prameny – klady a zápory	36
Co říkají historické prameny o Keltech a Germánech	38
Zápisky o válce galské	38
Letopisy.....	41
Germánie	41
Současný stav poznání LT D2 – Ř A v jižních Čechách	44
Lokality	46
Dub-Javornice (okr. Prachatice)	47
Přešťovice (okr. Strakonice)	49
Rataje (okr. Tábor).....	50

Diskuze.....	52
Závěr	54

1 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je: Počátek osídlení Čech germánským etnikem, na příkladu jižních Čech. Sledované období časově zařadíme do let 35/25 př. Kr. – 10/5 př. Kr. Z pohledu dnešního bádání, patří tato doba do LT D2 – Ř A. Tedy do pozdní doby laténské a starší doby římské.

Mým prvotním cílem v této bakalářské práci bylo vytvořit ucelený přehled o veškerém současném bádání týkající se přelomu doby laténské a počátku starší doby římské v jižních Čechách. Přínos této práce by měl spočívat ve shrnutí dosavadních informací o kulturní výměně obyvatelstva. Tato bakalářská práce by měla posloužit také k nastínění některých možností budoucího vývoje týkající se tohoto tématu.

Situace na zlomu tohoto období, tedy LT D2/Ř A je velmi složitá a etnicky velmi komplikovaná. Máme několik hlavních problémů, které nám znemožňují úplné poznání této doby. Patří mezi ně nedostatečný počet archeologických materiálů, velmi malé množství písemných pramenů a také „výměna“ obyvatelstva, kdy se v archeologických nálezech mísí velké množství vlivů, kultur. V dnešní době nám již nestačí model, že v Čechách nejprve byli Keltové, ti odešli a po nich přišli Germáni (Droberjar ed. 2005, 12).

Tak tedy tato práce se skládá z pěti hlavních kapitol, pokud pomineme úvod, diskuzi a závěr. V první kapitole bych se ráda zaměřila na historii bádání. Jelikož píše o zlomu doby, popsala jsem bádání, jak v době římské, tak v době laténské, popisují také bádání těchto dob v jižních Čechách a konkrétněji přelomu LT D2 a Ř A.

Ve druhé kapitole bych ráda popsala archeologickou kulturu a etnicitu. Co vlastně znamenala etnicita v historické perspektivě a jak bychom s ní měli naložit. Budu se snažit porovnat archeologickou kulturu s etnicitou.

Další kapitola se nese ve znamení definic dvou hlavních pojmů a to je Kelt a Germán. Kapitola obsahuje jejich definice, také jejich moderní pojetí, či zneužití.

Čtvrtá kapitola nese název Nástin historického pozadí. Tedy co se dělo v Evropě, konkrétně ve střední Evropě, v Čechách, v kontextu s aktuálním děním a situací v Římské říši.

Další kapitola je pojmenována Co říkají historické prameny o Keltech a Germánech. Tato kapitola poskytuje rozbor několika literárních děl, kde se píše o Keltech a Germánech.

Menší kapitolka s názvem Současný stav poznání LT D2/Ř A v jižních Čechách je předzvěstí poslední kapitoly před diskuzí a závěrem, která nám ukazuje, jak jsou na tom jižní Čechy, co se týče bádání v této problematice době.

Poslední kapitola přináší rozbor tří hlavních lokalit, které zapadají do našeho měřítka, vytvořeném pro tuto práci. Jsou jimi Dub – Javornice (okr. Prachatice), Přešovice (okr. Strakonice), Rataje (okr. Tábor). Mým plánem je co nejdetailněji tyto lokality popsat a ukázat na nich změnu osídlení.

Ve čtvrté kapitole už konkrétně popíši lokality spadající do přelomu LT D2 – Ř A v jižních Čechách. Našemu modelu nejvíce odpovídají tři lokality: Dub – Javornice (okr. Prachatice), Přeštice (okr. Strakonice), Rataje (okr. Tábor). Tyto lokality bych ráda, co nejdetailněji popsala a ukázala na nich změnu v osídlení. Myslím, že by nebylo od věci aspoň stručně popsat lokalitu, která stála za rozmachem bádání vedeném tímto směrem. Jedná se o lokalitu Lužice v severozápadních Čechách zpracovávanou V. Salačem.

2 Dějiny bádání

Jelikož je pro nás období LT D2 a Ř A stěžejní, usoudila jsem, že bude nejlepší zahrnout do této kapitoly bádání jak o dobé latéské, tak i bádání o době římské.

2.1 Latéské období

Dějiny bádání o dobé latéské spadají již do 17. století, kdy Bohuslav Balbín popsal hradiště Závist. Systematické bádání započalo v 19. století, jehož strůjcem byl J. E. Wocel, který se v díle *Pravěk země české* zabýval nalezenými latéskými mincemi. Do dějin bádání velmi zasáhl nález duchcovského pokladu roku 1882. Jednalo se o depot několika tisíc bronzových předmětů, které byly uloženy v bronzovém kotli. Celý tento depot byl uložen v termálním Obřím prameni v Lahošti u Duchcova. Od 80. let 19. století je vývoj bádání spojen se jménem J. Smolíka. Důraz je kladen na zaznamenávání nálezových okolností a systematický výzkum celých pohřebišť. J. L. Píč vytvořil první soupis latéských pohřebišť v Čechách, publikoval jej v *Starožitnostech země České*. Dále zde publikoval také nálezy z Hradiště u Stradonic. Píč vlastně představil tzv. „stradonickou“ kulturu nejmladší části latéského období české, ale dokonce i evropské veřejnosti. Píč také zveřejnil nálezy ze starších mohyl v jižních Čechách a položil tak základy zdejšího poznání doby latéské (Venclová ed. 2008, 12).

Píčovo poznání rozvíjel J. Siblík, ten na Blatensku objevil a prozkoumal první pozdně latéské sídliště v jižních Čechách a to u Chlumu-Bezdědovic. Nejvíce se o výzkum v jižních Čechách zasloužil Bedřich Dubský a jeho systematický výzkum osídlení v jižních Čechách, který byl prováděn mezi léty 1911 – 1957. Tento výzkum přinesl nalezení desítek sídlišť, jednotlivých hrobů, menších pohřebišť, dodatečných pohřbů do starších mohyl, dokonce i doklady osídlení starších hradišť v mladší dobé latéské (Venclová ed. 2008, 12).

Ve 20. letech 20. století došlo k prozkoumání dalších plochých pohřebišť. Na přelomu 20. a 30. let objevili F. C. Friedrich a J. Bauman na Novostrašecku latéskou výrobní zónu na zpracování švartny. Zájem o dobu latéskou byl jistě podnícen také knihou A. Stockého, která byla určena širší veřejnosti. L. Franz a C. Streit v letech 1933 – 36 prokázali existenci oppida Třisov na Českokrumlovsku. I. Borkovský provedl v roce 1943 sondáž v Mšeckých Žehrovičích na Rakovnicku, jednalo se o pravoúhlý

valový areál doprovázený nejznámější kamennou sochou z Čech tzv. opukovou hlavou z Mšeckých Žehrovic. Ve 40. letech byl F. Proškem učiněn důkladný terénní průzkum na oppidu Závist a připravil tak činnost pro budoucí léta (Venclová ed. 2008, 13).

Dalším impulzem k novým badáním se stala kniha J. Filipa *Keltové ve střední Evropě (1959)*. Jedná se o monumentální syntézu s historizujícím přístupem k analýze archeologických pramenů a s katalogem nejen všech tehdy známých lokalit pohřebních, ale částečně i lokalit sídelních. V 60. letech byly vytvořeny první ucelené přehledy o osídlení v regionech. K tvorbě těchto přehledů byli přizváni také amatérští archeologové. Od 60. let byly v Podkrušnohoří poprvé v Evropě prováděny celoplošné výzkumy laténských rovinných sídlišť (Venclová ed. 2008, 13).

Díky P. Radoměskému, K. Castelinovi a Z. Nemeškalové se na přelomu 60. – 70. let stalo významným badatelským tématem studium mincí doby laténské. Toto téma se dále rozvíjí a zabývá se jím hlavně P. Militký (Venclová ed. 2008, 13).

Postupem času se stalo velkou nutností vytvořit chronologické schéma pro tuto dobu. Byly tedy vytvořeny soupisy pohřebišť v jednotlivých regionech. Na základě těchto soupisů a porovnání s výsledky na Moravě, Slovensku a hlavně v Německu byla vytvořena relativní chronologie. Později se hlavní pozornost ubírala ke struktuře pohřebišť a jejich interpretaci z hlediska společenského (Venclová ed. 2008, 13).

Velmi populárním tématem dnešní doby se staly rituální aktivity spojované s tzv. čtyřúhelníkovými valovými areály, které byly velmi dlouho považovány výhradně za svatyně. V českém prostředí se touto tematikou zabývala L. Jansová. K dalšímu rozvoji došlo zejména díky vlivům německé archeologie. Jako multifunkční jednotky byly tyto objekty rozpoznány až později (Venclová ed. 2008, 13).

Badatelé se také soustředili na poznání výrobních činností a jejich produktů. A to jak z hlediska archeologického, tak z hlediska přírodovědného, díky použití přírodovědných analýz. Až v poslední době došlo k posunu od hodnocení jednotlivých nálezů, nalezišť k interpretaci sídelní a výrobní struktury, ekonomiky obchodu v širším kontextu. Česká archeologie doby laténské vycházela hlavně z poznání německé archeologie. Až v posledních letech můžeme u českých badatelů pozorovat i jiná východiska než v německé archeologii (Venclová ed. 2008, 14).

2.2 Doba římská

Střední Evropa byla velmi ovlivněna dobou, kdy bývala součástí Římské říše. Římské tradice byly natolik živé, že se mnoho panovníků, dynastií dovolávalo dědictví Západořímské říše. Současně s římskou říší přežívalo vědomí o někdejší území Germánů. Např. Kosmas zařazuje Čechy do prostoru Germánie (jeho označení pro střední a severní Evropu). Václav Hájek z Libočan se projevuje taktéž velkým povědomím o germánském osídlení Čech (Salač ed. 2008, 12).

Znalosti o germánském osídlení v Čechách se do 19. století spoléhaly výhradně na písemné prameny. Až od poloviny 19. století byly této době přisuzovány také některé archeologické nálezy i naleziště. Výzkum těchto nalezišť byl spojován s romantickou představou o hledání svého vlastního národa a identity, je tedy jasné, že „germánským“ osídlením se zabývali spíše archeologové němečtí, kdežto archeologové čeští řešili spíše osídlení „slovanské“ (Salač ed. 2008, 12).

Tomuto tématu se jako první komplexněji věnoval J. E. Wocel. Ovšem hlavním impulsem se stalo až zkoumání pohřebišť v Dobřichově – Pičhoře a Dobřichově – Třebická. Tyto výzkumy vedl na přelomu 19. a 20. století J. Waněk a výsledky publikoval J. L. Píč. Díky těmto výzkumům byla doba římská rozdělena na dva horizonty a to horizont pičhorský (starší) a třebický (mladší) (Salač ed. 2008, 12).

Za první ucelenou práci o době římské na našem území považujeme práci H. Preidela, která dobře dokumentuje tehdejší stav bádání. Pro území jižních Čech je důležitá práce Bedřicha Dubského. Etnicitou na přelomu doby laténské a římské se zabýval L. Franz (Salač ed. 2008, 13).

V meziválečném období se také pokročilo v práci s historickými prameny, které měly vztah k naší krajině. Zde se stal významným zástupcem E. Šimek a jeho práce na pomezí historie a archeologie. Na shromažďování a interpretaci nejstarších písemných zpráv o našem území pracoval také J. Dobiáš (Salač ed. 2008, 13).

Po druhé světové válce se stalo důležitým impulsem vydání práce J. Filipa *Pravěké Československo*, kde byla pojednáno o době římské. Důležitou prací se také stala monografie B. Svobody *Čechy a římské Imperium*, která přinášela důkladnou analýzu spon v závěru starší a mladší doby římské v Čechách (Salač ed. 2008, 13)

Zásadní badatelské práce o starší době římské náleží K. Motykové-Šneidrové, která sepsala soupisy nalezišť, které jsou důležité pro chronologickou interpretaci. Pro poznání hospodářství jsou důležité práce R. Pleinera o germánském železářství. V. Sakař výrazně obohatil poznání mladší doby římské v Podkrušnohoří. Poznání o mladší době římské bylo rozšířeno díky výzkumu pohřebiště v Pňově, které vedl Hellich (Salač ed. 2008, 13).

Od roku 1974 máme o mnoho více archeologických pramenů, ovšem jejich zveřejňování a publikování se stávalo pomalejším a pomalejším. V roce 1974 se díky V. Sakařovi uskutečnilo v Praze kolokvium o římských importech v Čechách. V. Sakař se i nadále zaměřoval hlavně na problematiku římských importů a provincií a mimo jiné se také zabýval etnickým a hospodářským vývojem v Čechách na počátku doby římské (Salač ed. 2008, 13).

V 80. a 90. letech bylo bádání ovlivněno především pracemi J. Waldhausera, který se zabýval koncem doby laténské a počátkem doby římské. Průlomovým badatelem byl hlavně z důvodu, že jako první posunul datování zániku laténské civilizace a pronikání germánského etnika na naše území před historicky doložený příchod Markomanů vedených Marobudem (Salač ed. 2008, 14).

J. Waldhauser také jako první přichází s řešením, kdy vlastně oppida zanikla. Dle jeho názoru zanikla mezi léty 50 – 25 př. Kr. Dále rozdělil horizont LT D1 na LT D1a a LT D1b. Přičemž LT D1b je pro něj období zániku oppid a také období, kdy došlo k zániku kompaktního osídlení. Domníval se, že Čechy byly obsazeny nadvakrát, nejprve Hermundury a až později Markomany (Droberjar 2006, 12).

V. Salač naopak přichází s myšlenkou, že zánik oppid souvisí s ekonomickým zhroucením této kultury, což důsledně odděluje od událostí spojených s Marobudem. Příčiny ovšem zkoumáním samotných oppid nezjistíme. Je pravděpodobné, že v období po zániku oppid a příchodem Marobuda, zde existovalo přechodné období, což je náš grossromstedský (plañanský, laténsko-římský) horizont (např. Salač 2011, 54).

Ať tak, či onak, oppida byla opuštěna v polovině 1. století př. n. l. a germánské obyvatelstvo do Čech přišlo zhruba 30 let př. n. l. Ovšem je velmi nepravděpodobné, že by přišlo do Čech liduprázdných. Nějaké obyvatelstvo pravděpodobně dosud na

oppidech zůstávalo. Usuzujeme tak, že na oppidech se z této doby nenachází stopy po bojích (např. Droberjar 1999, 2).

Od poloviny 90. let se zvedá vlna zájmu o dobu římskou, Na základě nálezů polozemnice z Lužice u Chomutova se opět otevírá diskuze o zániku laténské civilizace a nejstarším germánském osídlení Čech, kterou vede V. Salač. Hlavně díky E. Droberjarovi dochází k zintenzivnění studia památek Marobudovy říše (Salač ed. 2008, 14).

V 90. letech byl objevena lokalita Lužice v severozápadních Čechách. V objektu 9/1981 byly nalezeny pozůstatky osídlení z LT C2 – D, osídlení z doby římské Ř A – B a také osídlení z doby příchodu Slovanů do Čech (Salač 1995, 146). Objekt byl odkrýván po mechanických vrstvách a dostali se až do hloubky 40 cm. Pozoruhodná je rozloha objektu 670 x 325 cm. V západní části domu byla nalezena bronzová spona, a také fragment železné spony, který byl nalezen na podlaze domu stejně jako část mlýnského kamene. Výplň objektu obsahovala také mnoho keramiky, zvířecích kostí a také velké množství kovových předmětů (Salač 1995, 147).

V objektu bylo nalezeno 2796 střepů. Z 815 střepů obsahovalo typickou výzdobu, nebo byly zachovány jejich okraje, hrany. Celkově tuto keramiku rozdělujeme do dvou skupin. První skupina je tvořena keramikou spadající do období LT C2 – D1 a druhá spadá do období grossromstedského horizontu, tedy LT D2 – Ř A. Mezi oběma skupinami jsou pozorovány zásadní rozdíly (Salač 1995, 147).

Zdá se být velmi složité interpretovat objekt v Lužici. Nachází se zde dvě poměrně ostře ohraničené skupiny. Soudíme tak z přítomnosti keramického i nekeramického materiálu. Nemůžeme určit, zda je mezi skupinami časová mezera, nebo zda se na objektu překrývají, každopádně oba druhy keramiky se nacházejí ve stejné výplni (Salač 1995, 148). Tato polozemnice není typická pro laténské osídlení. Její podoba je spíše typická až v době římské (Salač 1995, 149).

Archeologie nám umožňuje do jisté míry zjistit, zda za změnou stálo nové obyvatelstvo, nebo došlo ke změně u stálého obyvatelstva (nový nápad), nebo kombinaci obojího. Méně už předpokládáme likvidaci stávajícího obyvatelstva, nebo soužití obou etnik (Salač 1995, 148). I přes veškerou minulou diskuzi, jsou Keltové tzv. nositelé oppidální pozdně laténské kultury, zatímco toto zjištění bylo připsáno již

germánskému obyvatelstvu grossromstedského horizontu. Považuje za nutné se diskuzím k tomuto tématu dále věnovat (Salač 1995, 148).

Objekt v Lužici je důležitý svou kulturní heterogenitou. Salač se domnívá, že by se vše mělo dát alternativně vysvětlit, např. objekty, které jsou typicky laténské – ty známe, dále známe objekty ze starší doby římské, tak je tedy logické, že by měly existovat také nějaké objekty, které jsou v přechodu mezi touto dobou (Salač 1995, 148).

Z hlediska vývoje nesmíme zveličovat hodnoty hospodářského průmyslu, zabývajícího se oděvnictvím. Spony a opaskové zápony hrají často hlavní roli v úvaze datování, toho bychom se měli vyvarovat. Keltské vlivy na germánskou kulturu nesehrály žádnou větší roli (Salač 2011, 283).

Díky E. Droberjarovi se pomalu začíná přistupovat ke shrnujícím pracím hodnotícím dobu římskou, či jednotlivé úseky v širších časových i prostorových souvislostech. E. Droberjar také jako první zorganizoval odborné setkání o problematice doby římské, které se uskutečnilo pod názvem Archeologie barbarů. Podařilo se mu tak položit základ ke každoročnímu organizování této konference. (Salač ed. 2008, 14).

V okolních zemích vyšlo mnoho publikací, které jsou i pro naše poznání o době římské velmi důležité. Např. dvojdílná syntéza *Die Germanen*, kterou vydal B. Krüger (1976 – 1983). Mnoho českých nálezů bylo zpracováno také v zahraničí, což potvrzuje jejich důležitost. Zásadní příspěvky k poznání Pomohání, Bavorska a Durynska máme od autorů, jakými jsou: Pescheck, Peschel, Rieckhoff, Völling, dále k poznání podhůří Harzu, o tomto místě psal Seidel. Další publikace a autoři, kteří nám mohou pomoci v bádání o tomto období, pocházejí z Polska, např. Pazda, Gurba, Kokowski. Důležité jsou také práce o nejbližších římských provinciích, kterými se zabývali: Fischer, Dietz, Czysz, Kellner. Vztahy mezi Kelty a Germány k Římské říši v evropských souvislostech shrnuje monografie P. S. Wellse (Salač ed. 2008, 16).

3 Archeologická kultura kontra etnicita

3.1 Archeologická kultura

Jedná se o metodický systém časo-prostorových entit, v kterém jsou kategorizovány archeologické nálezy (Květina 2010, 629). Jedná se tedy o soubor památek, které jsou společně spjaty časově a prostorově a jako celek svědčí o osobité části vývoje lidstva. Významná část archeologické veřejnosti považuje archeologickou kulturu za zřetelný odraz sociálních jednotek. Měli bychom si tedy položit otázku, zda je možné na základě archeologických pramenů interpretovat archaickou sociální identitu celých populací (Květina 2010, 629).

Pro tuto problematiku je důležité, abychom si definovali kulturu jako takovou. Kultura má stovky definic, jako první tento pojem použil v roce 1871 E. B. Tylor. Kulturu označil jako komplexní celek, který zahrnuje víru, poznání, umění, morálku, zákony, tradice a všechny ostatní schopnosti, které člověk získává v průběhu svého života na daném místě a jako člen společnosti (Květina 2010, 630).

V Německu tento pojem *die Kultur* v roce 1852 definoval G. E. Klemm, v jeho pojetí se jednalo spíše o synonymum slova civilizace (Květina 2010, 630).

V 80. letech 20. století byl započat proces, který se snažil nově definovat pojem kultura. Badatelé usoudili, že je nutné rozdělit si kulturu na několik vrstev a každou zvlášť se zabývat. Došli ke společnému názoru, že kultura jako taková, je produktem lidské populace. To svojí kulturu vnímají jako způsob svého přirozeného chování, který ovšem mohou vědomě či nevědomě měnit, nebo dokonce nově vytvářet (Květina 2010, 632).

V době po průmyslové revoluci si lidé začali uvědomovat svoji nacionální identitu, což stálo za zrodem mimo jiné rasismu, ale pro nás hlavně, se to stalo obdobím vzniku archeologické kultury. Společnost a kultura byly chápány jako dvě statické veličiny, které se brání změně, která je většinou horší než lepší (Květina 2010, 634).

Na konci 19. století se archeologičtí badatelé přenesli na vlnu archeologického difusionismu. Jeho hlavním rysem bylo vysvětlování všech změn působením cizích vlivů a to na úrovni migrace nebo myšlenkových přenosů. Právě v tomto období se

většina archeologů začala chovat velmi nacionálně, např. Gustaf Kossina, kdy hlavní náplní jeho práce bylo dohledat pravlast Germánů. Domníval se, že jejich pravlast bude moci najít až v období mladého paleolitu (Květina 2010, 635).

Práce V. Gordona Childea nazvaná Počátek evropské civilizace byla zamýšlena jako systematická koncepce archeologických kultur. V této práci Childe přijal Kossinovu koncepci archeologických kultur jakožto časově a prostorově vymezený okruh pozůstatků prehistorických populací, ovšem odmítl rasistické myšlenky, které obsahuje Kossinova koncepce. Archeologickou kulturu definoval jako určité typy pozůstatků, jakými jsou: keramika, nástroje, výzdoba, pohřebiště a druhy domů, které se vyskytují dohromady a opakovaně (Dzino 2008, 416).

Walter Taylor zastával myšlenku, že kultura má tři řády. Prvním řádem je kultura, která je vědecky nepozorovatelná a nemateriální. Druhým řádem je lidské chování, to už je pozorovatelné, ovšem nehmatatelné a až ve třetím řádu jsou artefakty, architektura a jiné objekty, které vytvářejí archeologické prameny. Tento poslední řád kulturu materializuje, ale nevytváří ji. L. Binford zastává názor, že kulturní variabilita vychází z velkého množství příčin, které se kombinují. Mezi jednu z hlavních příčin, patří příčina environmentální, s kterými se musí lidská kultura vyrovnávat. Dle jeho názoru, by archeologické kultury neměly být pevně časově, prostorově a exaktně ukotveny. Archeologická kultura by měla být vnímána jako dynamický systém, který má určitou variabilitu kulturních norem. L. Binford tedy odmítá ztotožňovat archeologickou kulturu s etnickou identitou (Yntema 2009, 146 – 147).

C. Renfrew považuje archeologickou kulturu za „stabilně se opakující seskupení artefaktů, o nichž se předpokládá, že představují specifický soubor behaviorálních aktivit prováděných v určitém čase a určitém prostoru. Existenci archeologické kultury obhájí právě z důvodů možnosti vysvětlení, proč tomu tak skutečně bylo, možnosti časového a prostorového zařazení. I. Hodder díky svým etnoarcheologickým výzkumům prokázal, že hmotná kultura neodráží pouze jednu úroveň identity, ale je schopna ji protínat a spojovat tak členy různých skupin (Květina 2010, 639).

Archeologická kultura nemůže být považována za etnickou, ani hospodářskou, nebo společenskou organizační jednotku jakou je např. kmen, i když jimi v určitých momentech být může. Podstatným znakem jsou soubory keramiky, kamenných či kovových artefaktů, pohřební ritus, typ obydlí a sídlišť apod. (Květina 2010, 640).

Archeologická kultura není skutečnou, reálně existující entitou a také není přímým odrazem etnických ani dalších identifikujících jednotek, které dokážou identifikovat samu sebe (Květina 2010, 641).

Další otázkou může mít samotná existence archeologických kultur, zda by nebylo nejlepším řešením samotné archeologické kultury zrušit, právě z uvedeného důvodu, že archeologická kultura není odrazem etnika (Zvelebil 1996, 152).

K podobnému závěru došel také D. Clark, který zastává názor, že archeologická kultura je pouhý název, který byl utvořen za účelem archeologické klasifikace a není jednotný s jazykovou, politickou, či nakonec etnickou jednotkou (Collis 1996, 172 – 173).

3.2 Etnicita

Etnicita je klasifikační pojem, který v archeologii označuje širší celky, jakými jsou např. sídelní komunita, kmen, rod aj. V obecném měřítku tento pojem znamená pocit sociální sounáležitosti, který je založen na kulturně vykonstruovaném vědomí společného původu. Nejednoznačný obsah tohoto pojmu plyne ze složitosti a proměnlivosti kulturní a sociální reality, čímž je v podstatě vyloučeno jasné definování a jednotné užití tohoto pojmu (Bahenský 2010, 52).

Obecně převládal názor, který je charakterizován vírou v nestrannou kategorizaci jednotlivých etnik a národů na základě jasných kritérií. Těmito kritérii jsou: společný jazyk a jméno, společný původ, rasa, kultura a historie. První, kdo toto rovnocenné postavení všech těchto aspektů odmítl, byl Fredrik Barth, který tvrdil, že žádná z těchto vlastností není součástí jediného jevu, ale že každá vyjadřuje samostatnou rovinu identity (Květina 2010, 644).

Barth tvrdil, že biologická determinace odkazuje na fyziognomický typ – rasu, kultura odkazuje na způsob života a jazyk nám určuje lingvistickou skupinu. Vzájemný vztah těchto pojmů nám může vytvořit homogenní sociální identitu, ale někdy tomu tak být nemusí (Květina 2010, 644).

Dle Bartha vystihují etnickou skupinu čtyři základní body:

1. z biologického hlediska je samo-udržitelná

2. sdílí základní kulturní hodnoty – to pozorujeme na zřetelné jednotě kulturních forem
3. vytváří si prostor pro výměnu informací a komunikaci
4. členství identifikuje zevnitř a zároveň zvenku skupiny – právě tento bod je naprosto odlišný od všech ostatních rovin společenských členění

Dle Bartha je právě tento poslední bod klíčovým prvkem sloužícím k identifikaci etnicity. Zastával názor, že jazyk netvoří základ etnické identity. Ovšem zde se nám nabízí důležitá otázka ohledně identifikace kmenů a to, jaké rozlišovací znaky bychom měli použít při vymezení hranic. Ve většině případů nám v tomto ohledu nepomůže ani jazyk. Vždyť změna jazyka je vědomá reakce a může souviset s náhlou změnou ekonomické, politické a kulturní situace. Může souviset se začleňováním do elit, nebo naopak jejím vyčleněním. Dále nám k vymezení hranice kmene nemusí pomoci ani kultura, politické členění a dokonce ani samotný název kmene (Květina 2010, 644 – 645).

Pomoci nám může také samotný vznik koncepce etnicity. V tomto případě si musíme odvodit termín etnický. Tento termín bývá odvozován od pojmu *ethnos*, což označuje termín rasa, národ a bývá spojován s termínem *ethos*, což pro změnu značí charakter, zvyky a povahu lidí. Ovšem naprosto původně *ethnos* označuje příslušnost ke kmeni, pracovní skupině, pohlaví a náboženství. Pojmem etnicita se rozumí dobrovolné rozhodnutí lidí, stát se součástí určité skupiny, stát se nositelem určité kulturní totožnosti (Curta 2008, 647).

Zájem o etnicitu vykrytalizoval do dvou hlavních směrů – primordialisté a instrumentalisté. Primordialisté vidí v etnicitě přirozený fenomén, který je podobný rodinným a příbuzenským vztahům, což znamená, že svoji etnickou identitu nemohou měnit. Kdežto instrumentalisté tvrdí, že skupiny svou etnicitu vytvářejí a udržují z čistě ekonomických a politických důvodů a mohou ji tedy kdykoliv vědomě změnit (Eriksen 2001, 44).

Nemáme ani jasno, kdy došlo ke vzniku etnicity a identity společností. Jeden názor tvrdí, že k ní došlo již mezi skupinami lovců-sběračů, další z názorů tvrdí, že ke vzniku etnicity došlo ve stejné době, jako došlo ke vzniku států. A další z názorů říká, že se jedná o produkt kapitalismu a před tímto obdobím etnicitu nenajdeme (Květina 2010, 645).

Jedna důležitá otázka zůstávala dlouhou dobu opomíjena, a to jak interpretovat etnickou identitu ve starověku, která je obsažena v historických pramenech? Dnešní badatelé zastávají názor, že etnicita měla ve starověku jiný obraz, než jaký vnímáme dnes, anebo zda vůbec neexistovala. Z pohledu historika písíciho v době římské, musíme říci, že o etnicitě měli jistý pojem. Soudíme tak, dle obsahu jejich děl, která zahrnují velké množství etnických termínů. Ovšem jednalo se o velmi subjektivní písemné prameny. Autory jsou latinsky a řecky písíci autoři, kteří etnický konstrukt popisovali zvenčí a ve skutečnosti neměli zájem pochopit cizí sociální identity (Květina 2010, 645).

Nutno říct, že i etnicita, ostatně jako každá identita, má několik úrovní a ty mají odlišnou důležitost jak pro nositele, tak pozorovatele. Ve starověké etnicitě měly nejvyšší místo makro-ekonomické kategorie, jakými např. jsou Keltové, Germáni aj. Střední úroveň se shodovala s politickými hranicemi lokálních či regionálních komunit, jejich jména byla odvozována od měst, kmenů. Nejstabilnější a nejnižší rovina sounáležitosti je úroveň rodiny, rodu, klanu (Květina 2010, 647).

Pokud bychom chápali etnicitu, jako formu identity, která přesahuje klan, rodinu apod., musí se počítat s tím, že se těžko vzdává své vlastní suverenity. Jestliže dojde k vytvoření homogenního celku, jakým může být např. stát, vždy za tím stojí jedna konkrétní osoba či osoby, která chce vytvořit vyšší stupeň integrace (Květina 2010, 647).

3.3 Problematika sociální identity (porovnání archeologické kultury s etnicitou)

V dnešní době si archeologie potřebuje položit důležitou otázku. Zda se navzájem mohou identifikovat pojmy „archeologická kultura“ a etnická skupina. U termínů jako je Kelt nebo Germán, nemáme pochyby, ale v tomto případě naznačují jen geografickou příslušnost, ne příslušnost etnickou (Brather 2002, 149).

Z pohledu dnešního archeologického bádání bychom se měli zaměřit na otázky, které můžeme zodpovědět. Těmito otázkami myslíme ty, které se zabývají sociální strukturou, ekonomickou historií a kulturní historií (Brather 2002, 149).

Pokud se budeme zabývat etnickou interpretací, máme zde velké pole působnosti. Měli bychom zkombinovat pojmy jako je kultura, *ethnos*, jazyk. Každý z těchto pojmů má svůj specifický přístup a použití určitých metod (Brather 2002, 151).

Ethnos, je obecně užívaný pojem pro lid, etnikum. Pochází z řečtiny a označuje souhrn jedinců, kteří sdílejí společnou etnicitu. Příslušníky tohoto etnika spojuje víra ve společný původ, dějiny, jazyk, historie, mytologie, pocit sounáležitosti atd. Tento pojem je často používán jako synonymum pro kmen, národ nebo etnickou skupinu¹. Jejich etnická identita není neměnná a je nutné ji chápat jako strukturu prvků, které mohou být kompatibilní, nebo naopak kontrastní (Kiliánová 1994, 27).

Abychom mohli začít pracovat, musíme se nám nejprve podařit identifikovat *ethnos* a kulturu. Pokud se nám je podaří identifikovat na jednom místě a v jednom čase, pak můžeme sledovat kontinuitu a migraci (Brather 2002, 152).

Poté, co se nám podaří identifikovat *ethnos* a archeologickou kulturu, pak budeme muset pokračovat další otázkou a tou bude původ. Co pro nás znamená kontinuita kultur? V našem bádání byla dlouhou dobu ztotožňována s kontinuitou etnickou. Archeologie hledá prostředky, jak identifikovat, definovat velké skupiny jakými jsou Kelti, Germáni apod. U definice menších skupin, jakými jsou např. Gótové, je to velmi obtížné, jelikož oni svou kulturu sdíleli se svými sousedy a oni opět s nimi. Abychom mohli s tímto materiálem, kterým je *ethnos* a archeologická kultura pracovat, musíme zvolit správný postup (Brather 2002, 155).

Správný postup etnické interpretace by měl vypadat nejspíše takto. Nejprve bychom měli identifikovat homogenní a odlišné skupiny. Poté bychom na základě jazykových skupin měli identifikovat celou archeologickou kulturu. Pak zde máme kmenové rodiny, které mají svou vlastní kulturu a tradici. Dále malé skupiny, jejichž hmotná kultura se liší v několika málo detailech. Velké archeologické kultury můžeme identifikovat pouze podle lingvistických skupin, jakými jsou Keltové, Germáni, Slované (Brather 2002, 161).

Právě z tohoto důvodu musíme vybírat charakteristické rysy pro danou skupinu, nikoliv celou archeologickou kulturu. Právě tyto rysy budeme používat k tomu, abychom mohli dosáhnout identifikace skupin. Musíme ovšem brát v potaz fakt, že např. odlišný jazyk ještě neznamená odlišnou etnickou příslušnost (Brather 2002, 155).

Z pohledu dnešního bádání se archeologie jeví jako velmi opatrná a nevidí rozdíl mezi přerušením, což symbolizuje právě změna archeologické kultury a přechodem,

¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Ethnic_group

který představuje např. přechod mezi dobou kamennou a dobou bronzovou (Brather 2005, 155).

Pokud budeme pozorovat kontinuitu daných kultur, časem jistě dospějeme k momentu, kdy nastane zlom a vznikne nová archeologická kultura. Tento moment bychom měli nazvat etnogenezí. V případě etnogeneze si musíme určit kontinuitu, či diskontinuitu. Toto se nám může podařit jen v případě, pokud kulturní a etnický vývoj nastavíme souběžně (Brather 2002, 158).

Dalším způsobem, jakým dochází k šíření kultury, je migrace. V šíření kultury spíše figurují skupiny většího či menšího počtu lidí, ale určitě ne velké množství lidu. Musíme také odlišovat, zda se jedná o pohyb celého kmene, nebo jen části, např. nájezdy Gótů. Dalším úskalím je, jak vnímat předměty dovezené z oblastí, kde se hojně vyskytují. Buď jako prostředek směny, nebo důkaz stěhování, ovšem jak to odlišovat, jaké by bylo vhodné měřítko (Brather 2002, 161).

Pokud dojde k migraci, případně ke stěhování, ve velkém množství případů se zdržují obyvatelé stejného jazyka, podobného ražení na stejných místech – např. při stěhování z vesnice do města. A toto vede k vytvoření naprosto nové identity (Květina 2010, 649).

Tato nová etnická identita může být buď podporovaná, nebo potlačovaná. Podporovatelem nebo potlačovatelem ve většině případů bývá stát. Etnická identita bývá podporována, pokud jsou jejími nositeli členové vládnoucí vrstvy. Potlačována bývá, když se součástí státu stane více etnických skupin. Rovnoprávné postavení všech etnických skupin by mělo být doménou moderních demokratických uskupení (států, ovšem ne vždy tomu tak bývá) (Květina 2010, 650).

3.3.1 Vazba archeologické kultury a sociální identity

Pokud přijmeme fakt, že archeologická kultura není odrazem kultury antropologické a v důsledku toho je sociální interpretace archeologických nálezů nesmyslná, zůstane nám otázka, zda má smysl přiřazovat archeologické nálezy k zaniklým společenským jednotkám (Květina 2010, 653).

Většina etno-archeologických výzkumů o překrývání hranic materiální kultury a sociální identity nevyznívá příliš optimisticky. Pokud bychom mohli vystopovat artefakty, které by pro danou identitu byly charakteristické, ve většině případů se jedná

o artefakty, u kterých je pravděpodobnost dochování naprosto mizivá. Měli bychom říci, že archeologická kultura jako taková nepředstavuje odraz sociální identity a etnicity. Ovšem v českém badatelském prostředí stále zůstává archeologická kultura zakořeněna jako reálně existující sociální identita (Květina 2010, 654).

4 Dva hlavní pojmy

4.1 Pojem Kelt

V této malé kapitole bych ráda popsal, co pro nás znamená slovo Kelt. Co je jím označeno v písemných pramenech, jaký je jeho obraz v našich dějinách i v dějinách evropských, podoba v dnešní moderní době a kultuře.

4.1.1 Kelt

Dle encyklopedií je pojem Kelt, nebo adjektivum keltský označení pro etnicko-lingvistickou skupinu kmenových společenství v době železné. Napadá nás jistě otázka, jak Keltové vypadali? Zde nám alespoň trochu napomáhají historické prameny.

Historické prameny, zejména Strabón popisuje rozdíl mezi vzhledem Keltů a Germánů jako minimální, což znamená, že pro Římany bylo těžké tato dvě etnika odlišit (Salač ed. 2008, 119). Germánům je připisována jen o něco málo vyšší postava a divočejší povaha. Keltové se líčili, upravovali si barvu vlasů a sčesávali si je dozadu. Nosili dlouhý knír (Filip 1995, 73).

Povaha lidí náležející tomuto etniku by se dala charakterizovat několika slovy – bojovný, odvážný, rychlý, někdy ovšem velmi naivní. Dle Strabóna byli posedlí válkou. Milovali boj, dobrodružství, ale také zábavu a hodování. Byla u nich vyvinuta obrazotvornost, také kladli velký důraz na náboženské tradice (Filip 1995, 74)

Základní jednotkou keltské společnosti byla rodina. Dle Caesarova názoru, měl Otec ve smyslu právního společenství neomezenou moc nad členy rodiny v důsledku patriarchální autority. Členy rodiny spojovala společná odpovědnost a povinnosti (Filip 1995, 79).

Nejvyšší společenskou jednotkou byl kmen, jeho členové uznávali společné předky. Keltských kmenů bylo velké množství. Některé kmeny byly malé, jiné velké a silné, mezi sebou soupeřily o to, kdo bude mít v celém uskupení největší moc (Filip 1995, 81).

Skladba společnosti tohoto etnika nebyla příliš různorodá. Dle Caesara se keltský lid dělil na tři základní vrstvy, byly jimi: druidové, equites (rytíři) a lid. Skupina

druuidů zahrnovala lid, který měl nejen náboženský význam, ale i velký politický vliv. Rytíři bylo označení pro vojenskou aristokracii a poslední vrstva nese označení lid. Tato vrstva neměla téměř žádná práva a jednalo se s nimi téměř jako s otroky (Dietler 1994, 584 – 586).

4.1.2 Co si dnes lidé představují pod označením Kelt

V dnešní době se zájem o Kelty, jejich problematiku apod. stává velmi populárním. Dnes zájem o Kelty vypadá následovně: organizují se různé kulturní a společenské akce s rádoby keltskou tematikou. Přítomna je „keltská“ hudba, rituály a jiné „keltské“ vymoženosti. Na těchto akcích bývají lidé „dobově“ oblečeni, respektive bývají oblečeni tak, jak předpokládají moderní média a společnost, že byli Keltové takto odíváni. Ve většině případů, jakými jsou právě hudba či mýty, můžeme považovat „keltské“ za irské, nebo tomu blízké. Přece jen, jak můžeme posoudit, zda je tato hudba opravdu keltská, nebo zda mýty opravdu odrážejí život tohoto etnika. Zda rituály, které známe z našeho prostředí, opravdu patří již zmiňovaným Keltům. Tuto vášeň, ba dokonce posedlost bych nazvala keltománií (Salač 1998, 465).

Odrazy Keltománie nemusíme pozorovat jen u nás, ale v celé Evropě v průběhu několika století. Charakteristické jsou pro období, v kterém není typický racionalismus, tedy např. období romantismu. Dnešní zájem o Kelty si můžeme vysvětlit unikem z přetechnizované doby, (Salač 1998, 466 – 467), možná také vícero možnostmi, jakými jsou např. cestování.

Je velmi pozoruhodné si vůbec položit otázku, kde se v Čechách vzal zájem o Kelty? Pro Britské ostrovy či Bretaň se to nezdá být překvapením, zde jazyková tradice nikdy nevyumizela, ale pro zbytek Evropy je velice zvláštní, že zájem o tuto kulturu přetrval celá staletí i po zániku keltské civilizace ve střední Evropě (Salač 1998, 466).

Keltská tematika byla a je častým námětem v literatuře i hudbě. V literatuře se objevuje tak často, že nepovažuji úplně za vhodné se tu s autory vypisovat, jelikož by to byl hodně dlouhý seznam, ale jedno jméno, které se v posledních letech také zasloužilo o oživení je J. R. R. Tolkien. Co nám nepoví kniha, jistě nám řekne hudba a i ta obsahuje mnoho keltských informací vhodných pro „keltomaniaky“. Např. první opera zabývající se Kelty pochází z pera Henryho Purcellse a jmenuje se *King Arthur*. Dále s tímto tématem velmi kalkuloval Richard Wagner v jeho *Tristanovi a Isoldě* a dále také v *Parsifalovi*. Z novější doby např. *Standing Stone* od Paula McCartneyho, symfonie

vypráví o keltském menhiru. V českých vodách se nejedná o hudbu klasickou, ale keltská tematika prosakuje spíše do hudby populární např. skupina *Irish Dew* (Salač 1998, 466).

Pokud se zájem o Kelty týká pouze literatury, hudby a jim podobné kruhy zájmu je to v pořádku. Ale tento zájem jde často ruku v ruce se sběratelskou vášní pro „keltské“ artefakty a zde už se dostáváme na pole problematiky „detektorářů“ a ničení archeologických lokalit. Vždyť není nic snazšího než se dopravit na nějakou laténskou lokalitu a projít si ji s detektorem kovů. Pro všechny případy jsou tito lidé vybaveni věcmi (např. klíči apod.), které působí naprosto věrohodně a nenasvědčují tomu, že by tito lidé, hledali něco z uloženého kulturního dědictví (Venclová 1998, 475).

Keltové se často stávali součástí politické propagandy. Dnes Keltové např. slouží k propagaci, či zatracení Evropské unie. Z jedné strany jsou bráni jako první kulturně integrovaná skupina, odpůrci zase tvrdí, že Keltové nikdy nevytvořili žádný politický celek. Dále slouží separatistům jako příklad udržení si své nezávislosti, kterou si na některých místech udrželi celá století (Salač 1998, 467).

V českém prostředí bývá keltství příznakem nastupujícího západního světa. Keltové žili i u nás, i my jsme tedy jejich součástí a dokonce jejich potomky. V českém prostředí vzniklo mnoho myšlenek, které nám podsouvají, že jsme spíše Kelty než Slovany. Bohužel toto nedokážeme ani historickými či archeologickými prameny. Měli bychom být v této debatě opatrní, abychom se nedopustili stejné chyby, jako už se tomu v našich dějinách stalo, kdy se germánství a slovanství stalo politickým heslem (Salač 1998, 467).

I přesto, že genově mohou být až 3% české populace biologicky spojovány „bez přestávky“ s Kelty, tak kulturní kontinuitu pozorovat nemůžeme (Waldhauser 2001, 131). A určit z etnického hlediska, zda se jedná o Kelta či nikoliv, je velmi složité. Nejlepším řešením etnické příslušnosti je, že Keltem je ten člověk, který se jím cítí (Salač 1998, 469).

4.2 Pojem Germán

Stejně jako v kapitole předchozí, i zde bych ráda popsala, co označuje pojem Germán, dle informací uváděných v odborné literatuře a také co si pod tímto pojmem můžeme představit v dnešní době a kultuře.

4.2.1 Germán

První, kdo se zmínil o Germánech, byl Poseidónios z Apameie ve svém díle *Dějiny*, kde odlišil Germány od Keltů a Skytů. Dále Caesar ve svých *Zápisích o válce gallské* zachytil hmotné podmínky tehdejších Germánů. Za nejsilnější považuje Svěby. O Germánech říká, že žijí divočeji, než ostatní barbaři. Soudí, že představují vážnou hrozbu pro gallskou oblast. Musíme brát v potaz, že Caesar nebyl nezaujatým pozorovatelem, ovšem zápisky o možnosti proniknutí do Gallie mohou odpovídat pravdě (Todd 1999, 7).

Strabón označuje za nejnebezpečnější germánský kmen Svěbů a germánské kmeny všeobecně umísťuje až k řece Labe. Ovšem poznání římských legií se prohlubovalo s postupem do Polabí a až do české kotliny, zde se potkávaly s dalšími germánskými kmeny. Roku 98 n. l. Tacitus sepsal spisek *O původu a zvycích Germánů (Germánie)*. Toto literární dílo je považováno za jedno z nejdůkladnějších pojednání o zvycích, chování Germánů, jejich popisu apod., které se nám zachovalo z dob starověku. Občas se objevují chybné údaje, i přesto je tento popis národů střední a severní Evropy stále nejlepší dochovaný. Toto literární dílo je zaplněno více než z poloviny podrobným popisem germánských kmenů (Todd 1999, 7).

Dle dostupných pramenů pozorujeme, že u Germánů neexistuje vnímání kolektivní identity. Nepovažovali se za zvláštní etnikum, skupinu či národ, nebo dokonce skupinu kmenů. Nic nám neukazuje, že oni sami by se nazývali Germány případně obyvatelé Germánie. Význam slova *Germanus* se v „římském světě“ používal jako termín naprosto samozřejmý, Caesar ho sám nepotřeboval nikde vysvětlit. Podle Tacita tento dobový ustálený termín označoval skupinu lidí, která překročila od východu Rýn, vypudila Gally z východu Belgie a usadila se zde. Tento kmen nám byl později znám jako Tungrové (Todd 1999, 8).

4.2.2 Kulturní vlivy

Vliv světa keltského etnika na hmotnou kulturu etnika germánského se projevoval v několika rovinách. Jednu z rovin tvoří drobné kovové předměty, jakými jsou spony, jehlice, které byly velmi silně ovlivněny vzory a ozdobnými prvky laténského kovotepectví. Tyto prvky pozorujeme v jižních částech Evropy, jako jsou Čechy, střední Dunaj. Další vlivy pozorujeme u řemesel jako je zpracování kovů a

hrnčířství v oblastech mezi Vislou a Odrou na východě až k pomezí Ukrajiny na jihovýchodě (Todd 1999, 8).

Ovšem nejvíce tyto doklady můžeme pozorovat u řady kultovních předmětů, které jsme našli v Dánsku. Např. v rašeliništi u Gunderstrupu v severním Jutsku byl nalezen stříbrný kotel. Je pravděpodobné, že byl vyroben východokeltským mistrem na dolním Dunaji koncem 2., možná počátkem 1. století př. n. l. Mohlo by se jednat o kultovní nádobu. Keltské zbraně se v Germánii příliš neobjevují. Z toho můžeme jen odhadovat, jak řídké byly kontakty mezi těmito dvěma světy (Todd 1999, 8).

4.2.3 Kmenová soudržnost

Kmen drželo pohromadě několik věcí. Mezi tyto hlavní okolnosti patřilo ovládnutí území a přírodních zdrojů. Dalším hlavním důvodem bylo vojenské a politické vedení, ovšem nic nenasvědčuje tomu, že by to bylo jakkoliv obvyklé. U některých národů se nám zachovalo jakési povědomí o společném původu, které se projevovalo v náboženských kultech. Z literárních pramenů se dozvídáme o kmenových sněmech, kde se projednávaly záležitosti lidu, zprávy o nich se nám dochovávají až do raného středověku. Germánská společnost byla tvořena především válečnickou ideou (Todd 1999, 9).

4.2.4 Zneužití slova Germán

Jak již název této malé kapitoly napovídá, příslušnost ke germánskému národu byla mnohokrát zneužita. Nejhuře tomu bylo ve 30. a 40. letech 20. století, kdy byla germánská rasa zneužita německou nacistickou ideologií. Slovo Germán se tak stalo nástrojem propagandy a rasismu. Bohužel tomuto trendu podleli i někteří archeologové a snažili se dohledat „germánský národ“ co nejhluběji to šlo a spojit ho s konkrétní kulturou, např. Gustaf Kossina se domníval, že počátkem mladého paleolitu je možné archeologické nálezy ve střední Evropě zorganizovat do systému kultur (Květina 2010, 634 – 635).

Archeologické výzkumy často sloužily k vyvolání národnostních sporů a k upevnění své moci. Nutno říci, že v této době byly tyto patriotické tendence archeologů v Evropě a vůbec ve světě (v Severní Americe, Africe a Austrálii) běžným jevem (Květina 2010, 635).

Podobné národní uvědomění proběhlo již v dobách národního obrození v 19. století a toto období nazýváme obdobím migracionismu. Jedná se o snahu zdůraznit vlivy migrace, kultury a jejich ztotožnění s etniky. V tomto případě se jednalo o paradigma romantické, které postupem času zaniklo z důvodu, že nemohlo zodpovědět otázky, které si samo kladlo. Paradigma, které odpovídá Kossinově ražení, je paradigma kulturně-historické a řeší historii etnik na základě archeologických pramenů (Kuna ed. 2008, 21).

5 Nástin historického pozadí

Období, kterým se budu zabývat ve své práci, spadá do období 35/25 př. n. l. – 10/5 př. n. l. Z pohledu dnešního bádání spadá tato doba do období LT D2 – Ř A. V Čechách je pro toto období použito pojmenování „plaňanský horizont“, jedná se o raný úsek grossromstedského horizontu (Zavřel 2005, 79). Pojmenování plaňanského horizontu, je užívaný pojem pouze v omezené části, jíž je Česká republika (Salač 2005, 229).

Jak můžeme z předchozího odstavce pozorovat, datování naší doby je flexibilní. Čistě hypoteticky, kdybychom chtěli dosáhnout přesného počátku doby římské, z písemných pramenů bychom se dobrali data 15 př. Kr. Tedy k prvnímu vojenskému tažení Římanů za Alpy. Právě přesně v tuto dobu se nám objevuje první problém, kdy historická data nesouhlasí, nesesí s šířením hmotné kultury (Salač 2005, 230).

S ohledem na stav dnešního bádání považujeme počátek grossromstedského horizontu (tedy Ř A) roky 40 – 20 př. n. l. Eduard Droberjar klade počátek následujícího stupně – Ř B1 do časnějšího období, tedy 10/5 př. n. l. Což se shoduje s příchodem Marobudovým – příchodem Markomanů do Čech. Změnu hmotné kultury dává do souvislosti se změnou politickou. Ovšem položme si otázku, do jaké míry mají politické události vliv na změnu hmotné kultury. E. Droberjar se domnívá, že novou kulturu k nám přinesli právě Markomané z Pomohání. Ovšem v Pomohání hmotná kultura Ř B1 zcela chybí (Salač 2005, 231-232).

Salač se domnívá, že vznik grossromstedského horizontu Ř A a přechod na Ř B2 představuje kulturní vývoj a nesouvisí s příchodem Markomanů, ani s jinými historickými událostmi, které máme doloženy z historických pramenů. K proměně skutečně došlo, ale zdá se být nepravděpodobné, že by k tak razantní proměně došlo během pěti let. Můžeme si zahrávat s myšlenkou, že kdo jednou obdržel svůj kroj s výbavou, byl s ním i pohřben. Mohli spolu obyvatelé doby Ř A a obyvatelé horizontu Ř B1 v klidu dožít. A v žádném případě to neznamená, že tito lidé nutně museli pocházet odjinud, lišit se příslušností ke kmeni či dokonce etnicitou. Nemohla

tedy kulturní proměna trvat déle? Tyto otázky si v archeologii můžeme pokládat obecně, neplatí to jen pro období Ř A a Ř B1. (Salač 2005, 229 – 235)

Nemůžeme ale vyloučit, že ke změně hmotné kultury mezi léty 10 – 5 př. n. l. skutečně nemohlo začít docházet. Je ovšem velmi nepravděpodobné, aby tato změna byla uskutečněna během pěti let. Je prakticky nereálné, aby během tak krátké doby domácnosti vybudovaly nová sídliště, začaly stavět nové typy staveb, používaly novou keramiku, nové typy spon, zápon apod. (Salač 2005, 232).

S osvětlením této situace do jisté míry koresponduje zánik keltských oppid. V Čechách byly upřednostňovány dva tradiční modely zániku keltských oppid. Jeden počítá se zánikem oppid po příchodu Markomanů a to mezi léty 9/3 př. Kr. Tento model byl vyvrácen zhruba před třiceti lety. Druhý, dnes platný, model je vysvětlován postupným zánikem na základě hospodářského úpadku, který vedl k postupnému obsazení oblastí polabskými Germány v roce 12 př. Kr. Oba tyto modely jsou podpořeny aspektem dobytí, což nám dokazuje nález z Hrazan a Závisti – zatarasení jedné z bran (Rieckhoff 1995, 76).

Nálezy přechodného horizontu mezi dobou laténskou a starší dobou římskou, jsou pak interpretovány dvěma způsoby. Buď se jedná o doklad kontinuity keltského a germánského osídlení, nebo sekundární smíšení dvou odlišných kulturních vrstev. Podle Rieckhoffové přichází v úvahu ještě třetí možnost, že v jedné fázi došlo k jakési mírové koexistenci Keltů a Germánů a hned po ní následovalo opuštění oppid a rozšíření grossromstedského horizontu (Rieckhoff 1995, 82).

Rieckhoffová tvrdí, že je nemožné, aby tak technicky vyvinutá kultura, jakou představují česká keltská oppida, zanikla během několika málo let procesem akulturace. To vše platí i o jiných řemeslech, je vlastně paradoxem, že výborná znalost řemesel přilákala Germány, a proto museli odchod Keltů považovat za velkou ztrátu. Tuto ztrátu se snažili nahradit obchodními kontakty vedenými přes Noricum. Autorka tedy považuje odchod Keltů za jistý, ačkoli stále nevíme jeho příčiny (Rieckhoff 1995, 82 – 84).

Je velmi pravděpodobné, že noví přistěhovalci v Čechách po desetiletí naráželi na keltské obyvatelstvo a snažili se s ním udržet kontakty a je dokonce možné, že

docházelo k částečné integraci. Vše se změnilo na počátku grossromstedského horizontu (Rieckhoff 1995, 84).

Nepředpokládáme, že odchod Keltů proběhl v jedné vlně. Každý kmen na sílící germánskou expanzi reagoval jinak. Autorka klade jako časový bod pro odchod Keltů z Čech 60. rok př. Kr. Zdůrazňuje, že toto datum bylo stanoveno na základě korelace mezi nálezy ze středního Německa, Mainfranken a Čechami. Nebere v potaz Caesarovo sdělení o pohybu 32 000 Bójů, které i Dobesch považuje za neprůkazné (Rieckhoff 1995, 92).

Na základě paralel s pohřebištěm v Grossromstedtu můžeme postavit počátek grossromstedského horizontu Tišice (skupina 1) do období kole roku 45 př. Kr. Což je mnohem dříve, než kam ho kladly interpretace mnoha dosavadních badatelů, kteří předpokládali souvislost s příchodem Markomanů 9/3 př. Kr. (Rieckhoff 1995, 113).

Pokud si položíme otázku, jaký germánský kmen mohl roku 45 př. Kr. přijít na území Čech, dostane se nám několika různých odpovědí. To vše hlavně z důvodu nejistých chronologických podkladů. K. Peschel předpokládá, že je rozhodující spojení s pohřebištěm v Grossromstedtu, a tak kolonizaci přisoudil hlavně kmenu Hermundurů. O počátcích kmene Hermundurů nevíme v podstatě vůbec nic, jediné co víme, že se objevují v Augustově době (Rieckhoff 1995, 115).

Autorka v této práci předpokládá postupné pronikání germánských skupin na území osídlené Keltů. Je velmi pravděpodobné, že docházelo k jakési snaze o mírové soužití a dokonce i o integraci (LT D2a), která ovšem končí téměř záhy grossromstedským horizontem ve stupni LT D2b (Rieckhoff 1995, 132).

Příčiny tohoto kulturního zlomu nám nejsou úplně jasné, je možné, že se jednalo o důsledky sílícího tlaku germánské expanze. Za touto expanzí mohl stát jeden z hlavních germánských kmenů, který se pravděpodobně účastnil kolonizace Čech. Tímto kmenem mohl být již zmiňovaný kmen Hermundurů. Za jistý se považuje odchod Keltů z Čech, jelikož S. Rieckhoff pokládá naprostou akulturaci v tak krátké době za nereálnou. Předpokládá, že se ubírali směrem do východních, jihovýchodních oblastí, které již dříve ovládali Bójové (Rieckhoff 1995, 120).

5.1 Obecný pohled na historické události v Evropě

Toto období je v evropských dějinách pokládáno za období velmi zlomové. Předpokládá se výměna obyvatelstva. Souvisí s tím i zánik oppid. Na toto nemáme jednotný pohled, snad se jednalo o důvod čistě ekonomický (Venclová ed. 2008, 141). Určitou úlohu může hrát také nevýhodnost polohy oppid (Salač 1996, 80). Stále vzrůstající počet obyvatel byl již z hospodářských možností neúnosný, nastávaly problémy se zásobováním. Podle domněnek P. Drdy a A. Rybové byla oppida opuštěna čistě z důvodu vojenských a politických. Následně tedy i z důvodů ekonomických (Venclová ed. 2008, 141).

Na území Evropy se nacházejí dva velké státní útvary. Patří mezi ně Římská říše a Svobodná Germánie. Římská říše na přelomu letopočtu ovládala celou jižní, západní a část střední Evropy, dále území na severovýchod od řeky Prut a na jihovýchod po Černé moře. Toto území bylo rozděleno na menší územní celky – provincie (Podborský 1997, 233). Území Velké Germánie se rozkládalo od Severního moře až k moři Baltickému a na linii k řece Vác – Slovenské Rudohoří – Tatry – Visla. Musíme brát v potaz, že na území Germánie se nevyskytovaly jen germánské kmeny, ale také negermánské obyvatelstvo. Počítáme do nich keltské obyvatelstvo, kmeny Illyrů, Venedů, Baltů a mnoho jiných (Podborský 1997, 234).

V Čechách došlo ke sledu velmi zajímavých událostí, které předznamenaly právě výměnu laténského obyvatelstva za obyvatelstvo germánské. Na území Čech došlo roku 113 př. n. l. útoku kmenů Kimbrů a Teutonů na příslušníky kmene Bójů. Bójové se zde přestali cítit bezpečně a přesunuli se blíže k Dunaji, kde se pravděpodobně přidružili k další skupině Bójů, kteří sem přišli ze severní Itálie. (Podborský 1997, 216).

Kolem roku 60 př. n. l. byly tyto kmeny poraženy dáckým králem Burebistem. Část Bójů tedy odešla do Potisí, část do Norika a další část zůstala Boiohaemu, což byla oblast Čech (Podborský 1997, 234). Mezi léty 60 – 58 př. n. l. se Bójové účastnili tažení proti Caesarovi, tím dochází k jejich částečnému vylidnění z Čech. Roku 58 př. n. l. je Caesar poráží u Bibracte. V tomto roce jsou také poprvé uváděni Markomané a Svébové (Droberjar 2005, 17) a to právě ve spojitosti s Caesarem, který nad nimi vyhrál bitvu (Droberjar 2005, 54).

Rok 58 př. n. l. je také jedním z mezních termínů, kdy se svébské etnikum nemohlo vyskytovat v Čechách, jelikož utrpěli porážku od Římanů. Dalším datem je rok 9/6 př. n. l. Tento letopočet značí odchod Marobuda z Pomohání. Pokud bychom souhlasili, že obyvatelé Čech s plaňanskou skupinou grossromstedské kultury byli Hermundurové, je tedy pravděpodobné, že naše území osídlili ve 2. polovině 1. století př. n. l. Důkaz nám přináší Tacitus ve svém literárním díle Germánie, kde se vyskytuje výrok: „Labe pramení v zemi Hermundurů“ (Droberjar 2005, 54).

Ve 40. letech př. n. l. se odehrálo několik situací, které vedly k nárůstu germánských nájezdů a je pravděpodobné, že také urychlily společenskou a kulturní výměnu. Staly se jimi smrt dáckého krále Burebisty († 44 př. n. l.) a také smrt Caesara († 44 př. n. l.) (Droberjar 2005, 17).

Ovšem jedna z nejobtížnějších otázek teprve nastává a to, jak grossromstedský horizont v Čechách vlastně zanikl? Jaký je vztah mezi Germány v LT D2/Ř A a Ř B1? Jistou kontinuitu můžeme pozorovat a to na dvou velkých pohřebištích v Třebusicích a Tišicích. Z archeologických nálezů je ale jasné, že se hmotná kultura mezi Ř A a Ř B1 změnila (Droberjar 2005, 337 – 339).

V. Salač říká, že je relativně nemožné v takové rychlosti a s takovou hustotou osídlit území Čech v Ř B1 germánským obyvatelstvem, pokud tedy přijmeme fakt, že kulturní výměna nemohla trvat několik desetiletí. Jelikož by k hustému osídlení české kotliny bylo potřeba desetitisíců nově příchozích obyvatel, a proto, že stejná kulturní výměna probíhá v Pomohání, je tento fakt nemožný. Nejlogičtější řešením je, že se na kulturní změně společně s nově příchozím germánským obyvatelstvem podílelo také stávající laténské obyvatelstvo (Salač 1996, 90).

6 Situace v Evropě

Ve střední v období 1. století př. n. l. se kmen Markomanů stal prvořadým kmenem. Bojoval s nimi dokonce i Gaius Julius Caesar, kmen Markomanů byl veden Ariovistem. Gaiovi Juliovi Caesarovi se roku 58 př. n. l. povedlo Markomany porazit. Ti byli koncem letopočtu vytlačeni až k Rýnu. Pro germánské kmeny, jakými jsou např. právě Markomané či např. Hermundurové, jsou typické rozmlíšky, stejně jako pro všechny sociálně a kulturně nevyspělé společnosti, a Římané jich hojně využívali pro své účely (Podborský 1997, 236). Po smrti Gaia Julia Caesara Římané neprovozovali tažení směrem k Alpám a to vše z důvodu občanské války. Až poté, co se k moci dostal Oktavián a konflikty utichly, došlo k další římské expanzi (Musil 2005, 208).

Až v letech 35 – 33 př. n. l. byly realizovány výpady směrem k severní Itálii a dále až do Chorvatska. Alpy byly považovány jako přirozená ochrana, stalo se tedy nutností ovládnout průsmyky a průrvy přesně tak, aby bylo zajištěno spojení mezi Galií, Illirií, Porýním a Pannonií. V roce 15 př. n. l. byla pozornost Římanů směřována k území, které obývali Raetiové a Vindelikové. Vedením výprav na tyto území byli pověřeni Drusus a Tiberius. V tento rok se předpokládá počátek přítomnosti Římanů za Alpami (Musil 2005, 209).

7 Historické prameny – klady a zápory

Historické prameny, obzvláště prameny již z přelomu letopočtu jsou důležité pro naše území, pro poznání etnicity obyvatelstva, i když jen části obyvatelstva, kterou tvoří vedoucí vrstvy. Písemné prameny dokládají první migraci na území Čech, která byla směřována do české kotliny. Z písemných pramenů se také dovídáme informace o politických událostech, které se udály na tomto území. Dále máme mnoho informací o sousedech, jimiž byli Římané. Ti se na přelomu letopočtu vyskytují již u Dunaje a snaží se pronikat hlouběji na sever. Z písemných pramenů dále získáváme informace o Germánech vyskytujících se mimo území římského impéria. Z těchto pramenů také čerpáme informace o rozvrstvení germánské společnosti, jejích majetkových, právních nebo vojenských poměrech (Salač ed. 2008, 30).

I přesto, že pro tuto dobu máme již písemné prameny, nemůžeme dějiny našeho území zkoumat jen na základě písemných pramenů. Musíme brát v potaz také problémy, které s tím souvisí. Mezi tyto problémy patří torzovitost písemných pramenů, chybné přepisy či citace, často nepochopení obsahu a to zejména, když od sebe autoři opisovali. Díla sama o sobě obsahují chybné informace či nejednoznačné vyjádření. Dále musíme počítat s motivací autora. Autor píše na zakázku, je tedy ovlivněn svým zaměstnavatelem, politickou příslušností, či sympatiemi k danému panovníkovi. Události líčili podle svého dojmu, který mohl být velmi zkreslený. Dalším velkým problémem týkajícím se tohoto bádání je fakt, že autor psal, to co se např. o Germánech řeklo, jaký je jejich název, jak vypadají, bez toho aniž by je třeba viděl, natož, aby se tak Germáni sami skutečně označovali (Salač ed. 2008, 30, 31).

Je tedy velmi důležité, aby při bádání byly používány prameny písemné, ale bádání se zároveň nemůže obejít bez pramenů archeologických. Každý pramen nám ukáže určitou část, kterou ten druhý nemůže poskytovat (Salač 1995, 145).

Častým jevem, který obsahovala většina děl, byl chybný popis reálií, či území tzv. barbarů. Jednalo se často o jevy, s kterými neměli žádné zkušenosti, nebylo pro ně žádné pojmenování. Většinou se pracovalo se zprostředkovanými informacemi a často nebyly zachycovány v reálném čase, jelikož většina antických autorů psala zpětně,

málokdy se stalo, že autor sepsal dobovou reportáž o uskutečněné události. (Salač ed. 2008, 31).

Ze spisků, které spadají do námi určeného období, patří popis Gaia Julia Caesara. Ten ve svých Zápiscích o válce galské popisuje topografii světa Keltů, názvy jejich kmenů, řek a pohoří. Dokonce popsal i způsob jejich boje (Podborský 1997, 202).

Dalším hlavním pramenem pro naši dobu je Publius Cornelius Tacitus. Jeho stěžejním dílem je spis „Germania“, v originále nazvaný: *De origine, situ ac moribus populis Germanorum* (Podborský 1997, 232). Pro svou práci jsem kromě *Germánie* použila ještě jeho komplexní dílo *Letopisy*.

8 Co říkají historické prameny o Keltech a Germánech

V této kapitole bych ráda popsala, tedy spíše rozebrala několik historických pramenů, kde je popsáno laténské obyvatelstvo a také germánské kmeny. Tuto kapitolu bych ráda započala chronologicky a začnu tedy dílem Gaia Julia Caesara – Válečné paměti. O válce galské, o válce občanské, alexandrijské, africké a hispánské (Caesar 1972, 32). V této knize autor popisuje svá válečná tažení. Pro naše účely nám poslouží oddíl knihy Zápisků o válce galské.

8.1 Zápisky o válce galské

V knize I popisuje autor Gallii jako místo, které se dělí na tři části. Jedna část je obývána Belgy, další Akvitány a třetí kmeny, které se samy nazývají Keltové, ovšem i ti zůstávají pro jazyk Římanů pojmenováni Gallové. Jsou od sebe odlišováni nářečím, řády, zákony. Sám Caesar považuje za nejstatečnější kmen Helvéciů, který je v každodenním kontaktu s Germány, buď je ze svého území odrážejí, nebo je sami napadají. Autor popisuje, že všichni Helvéciové jsou rozděleni na čtyři části – župy (Caesar 1972, 39).

Sékvané a Haeduové jsou vypuzeni z celé Gallie germánským králem Ariovistem a jeho poddanými. Během několika let se podařilo všem Germánům překročit řeku Rýn. Z tohoto důvodu je Caesar žádán o pomoc, aby se Gallové nemuseli vystěhovat stejně jako Helvéciové. Gallové považují Caesara za jedinou osobu, v jejichž silách by bylo zabránit Germánům v přechodu přes Rýn. I sám Caesar spatřoval pro římský národ velké nebezpečí v přechodu Germánů přes Rýn. Soudil, že po jejich obsazení Gallie budou podnikat další vpády do provincie jako už kmeny Cimbrů a Teutonů. A dříve či později stejně zamíří do Itálie (Caesar 1972, 56).

Z těchto důvodů se Caesar odebral k jednání s Ariovistem. Jednání byla velmi složitá, Ariovistus je zakončil výrokem, že má-li Caesar chuť, ať si přijde. Uvidí statečnost Germánů nikdy nepřemožených, v boji dokonale vycvičených, vždyť dlouhých čtrnáct let už nevkročili pod střechu. Díky pověstem, které se šířily od kupců, Gallů se Germáni zdáli být učiněnými obry, byli velmi stateční a výborně vycvičeni (Caesar 1972, 58).

V knize II se Caesar zabývá válkou s Belgy, velmi často se doslýchá, že celá Belgie (třetina Gallie) kuje pikle proti římské říši. Caesar příkládá výčet kmenů, které spadají pod označení Belgové + germánské kmeny, které sídlili na levém rýnském břehu – např. Ambiánové, Morinové, Menapiové, Caletové, Veliokassové, Viromanduové, Atuaturkové, Caerósové, Paemánové. Do tohoto spolku se nezapojili Rémové, kteří se odebrali pod ochranu římské říše.

V knize IV Caesar rozebírá mimo jiné kmen Svěbů. Označuje ho za nejbojovnější a největší ze všech Germánů. Sdružují se do sta žup a každý rok vysílají tisíce ozbrojených mužů za hranice na válečné výpravy. Většinou se živí masem a mlékem. Na jednom místě hospodaří nejvýše jeden rok. Jsou oděni pouze do kožešin. V případě, že se účastní jezdecké bitvy, často seskakují z koní a bojují pěšmo (Caesar 1972, 112). Caesar se obával také galské strany, protože jak sám říkal, Gallové jsou ve svých rozhodnutích vrtkaví a skoro vždy přejí převratným změnám, tedy usoudil, že se na Gally nesmí v ničem spoléhat. Těsně před bitvou se Caesar dozvěděl, že Gallové proti jeho vůli vyslali posly ke Germánům, aby odtáhli dál od Rýna, hlouběji do Gallie, že prý splní veškeré jejich požadavky. Germáni se nechali zlákat touto nabídkou a podnikali své nájezdy ještě šířeji a dále a dostali se až k území Eburónů a Kondrúsů (chráněnci Tréverů) (Caesar 1972, 114).

Caesar se ve svých válečných taženích účastnil výpravy vedené do Germánie. Poté co dokončil válku s Germány, rozhodl se, že je nutné, aby se vypravil také do Rýna. Usoudil, že je důležité, aby také oni pocítili strach o své vlastní bezpečí. Caesar učinil vpád na území Sugambrů. Zde se zdržel několik dní, vypálil všechny dvorce, obilí na polích a posunul se dále na území Ubiů. Poté se navrátil zpět do Gallie, jelikož jeho cesta svůj účel splnila (Caesar 1972, 120).

8.1.1 Gallové

Ve svém díle se také rozepisuje o mravech Gallů a Germánů. Samotná Gallie se skládá ze stran. Strany jsou ve všech kmenech, župách i okresech, ale dokonce v každém jednotlivém rodě. V čele galské strany stojí ten, kdo má největší vliv a vážnost. Ten pak rozhoduje o všem, co se má stát. Tak je tomu v celé Gallii, když sem Caesar přišel, stáli v čele jedné strany Haeduové a v čele druhé Sékvané. Sékvané neměli dostatečný vliv, sloučili se tedy s Germány a Ariovistem. Společně vyvraždili haedujskou šlechtu a nabyli velké převahy (Caesar 1972, 120).

Dle Caesara se v Gallii se nachází tři stavy lidí, jeden jsou druidové a druhý jsou rytíři. Třetí stav, který je tvořen obecným lidem, je pokládán téměř za otroky. Druidové jsou činní v bohoslužbě, obstarávají soukromé i státní oběti a vykládají náboženské otázky. Často rozhodují ve všech sporech, a to veřejných i soukromých. Také jsou odpovědní za vynesení rozsudku, byl-li spáchán nějaký zločin či přestupek. Všem druidům stojí v čele jeden, který je nejmocnější a nejmávanější. Pokud zemře, jeho nástupcem se stává ten, který ze všech nejvíce vyniká a zvolen hlasováním ostatních druidů. Druidové se neúčastní válek, neplatí daně. Rytířský stav jde kompletně celý do boje (Caesar 1972, 141).

Gallský národ jako takový je velmi oddán náboženství a kultu bohů. Často obětují člověka namísto zvířete. Z bohů uctívají Merkuria, který má nejvíce soch a je pokládán za ukazatele cest a průvodce pocestných. Dále má největší vliv na zdroje výdělků a obchodu. Po něm je nejvíce uctíván Apollon, který zahání nemoci, pak také Minerva, která učí počátky řemesla a umění. Iupiter vládne nebesům, Mars řídí války, Martovi je zaslíbeno vše, pokud se rozhodnou jít do války (Caesar 1972, 154). Z tohoto odstavce vidět, jak moc subjektivní je Caesarův popis, jelikož se tato mytologie až nápadně podobá mytologii římské.

Co se týče rodiny galské, muž má moc nad životem i smrtí manželky, dokonce i dětí. Pohřby jsou velmi nákladné a nádherné. Vše, co bylo nebožtíkovi milé, se společně s ním vhazuje do ohně a ještě donedávna byli společně s ním spalováni také otroci a chráněnci, o kterých bylo známo, že je nebožtík míval v oblibě (Caesar 1972, 184).

8.1.2 Germáni

Germáni jsou oproti Gallům (Keltům) velmi odlišní. Nepřikládají velkou váhu obětem. Za bohy považují jen ty, které vidí a jsou jim ku prospěchu. Tedy Slunce, Oheň, Měsíc, ostatní neznají ani z doslechu. Jejich život se nese ve znamení vojenského výcviku. Muži i ženy jsou oděni do kožešin a malých kožených zástěrek. Velká část jejich těla zůstává nahá. Jejich potrava se skládá spíše z masa, sýru a mléka. Nemají na natrvalo ve vlastnictví žádnou ornou půdu. Pole jsou jim přidělena pouze na rok (Caesar 1972, 184).

Pokud kterýkoliv kmen započne válku, jsou zvoleny úřady, aby tuto válku řídily. Loupežné nájezdy se nepovažují za nic nečestného, pokud jsou konány mimo území vlastního kmene. Co se týče jejich chování vůči hostům a jejich pohostinství; ublížení

hostu je pokládáno za bohapustý zločin. Host je brán jako nedotknutelný (Caesar 1972, 184).

8.2 Letopisy

Dalším historickým pramenem jsou Tacitovy Letopisy. Cornelius Tacitus se narodil někdy kolem roku 55 n. l., tedy na počátku vlády císaře Nerona. Informací o jeho životě a původu máme jen velmi poskrovnu. Při zpracování Letopisů se opíral o velký počet starších historických děl a používal také prameny dokumentárního charakteru, např. senátní protokoly, úřední římské noviny. Tyto prameny zpracovával s věcným porozuměním a smyslem pro přesnost. Ovšem ani on se nevyhnul některým nepřesnostem, nejasnostem, omylům. Způsob, kterým Tacitus vyjadřoval zachycenou dobu, se nese ve znamení touhy po moci, která podle něj byla největším hybatelem (Tacitus 1975, 13).

V době, kterou zahrnul do svých Letopisů, našel jen málo osobností, kterým by vyjádřil absolutní podporu a sympatie. Mezi tyto osobnosti patřil Gaius Julius Caesar, zvaný *Germanicus*. Líčí ho jako hrdinu, který chtěl obnovit Řím republikánského charakteru. Snaží se ho zobrazit v co nejlepším světle, a to i za cenu zkreslení některých informací (Tacitus 1975, 13).

V tomto literárním díle popisuje Germána jako někoho, kdo nemá brnění, přilbu, ani štíty pobité železem nebo potažené kůží. „Má jen proutěné pletivo, tenká, barvou natřená prkénka; první šik je jakžtakž vyzbrojen kopími, ostatní mají jen krátké, vpředu opálené oštěpy. Již jejich tělo, napohled sice hrozné a silné ke krátkému útoku, vůbec se vzdalují, prchají, jsou bojácní v nehodách, ve štěstí však nejsou pamětliví ani božského ani lidského práva. Protiví-li se jim již cesty po zemi i po moři a touží-li po konci, touto bitvou ho dosáhnou. Blíže než Rýna je nyní Labe a za ním již nebude války, jen když mu ve stopách otcových a strýcových zjednájí v týchž zemích vítězství“ (Tacitus 1975, 82).

8.3 Germánie

Stěžejním dílem pro naše poznání mentality, zjevu a chování, organizace vojenské, společenské aj. je spis nazvaný *Germanie*, v originále je nazván *De origine, situ ac moribus populis*. Tento spisek byl vydán již roku 98 po Kr. Toto literární dílo bylo určeno pro okruh římských čtenářů, jelikož v těchto dobách, kdy bylo toto dílo *Germania* sepsáno, byli Germáni často skloňovaným tématem.

Politikou Římské říše bylo své hranice zabezpečit proti Germánům. I přes toto všechno, pokud se tyto dvě říše nacházely v míru, měli mezi sebou Římané a Germáni vztahy obchodní. Římané do Germánie dováželi zbraně, ozdobné zboží a víno, vyváželi zvěřinu, kožešiny, dravá zvířata pro zápasy v arénách, husí peří, ženské vlasy, med, jantar apod. (Tacitus 1909, 10).

Z tohoto díla je patrné, že Tacitus považoval tuto zemi jako politicky důležitou. Tacitus se nesnaží zveličovat schopnosti a vliv Římské říše, ale snaží se hledat slabiny na straně germánské. Mezi ně patřilo např. pijáctví (popíjeli mok z ječmene nebo pšenice), dále mezi tyto oslabující vlastnosti patřila nesvornost, která vedla k velkému nepřátelství mezi jednotlivými kmeny. Tacitus v tomto literárním díle především rozebírá vojenské zřízení germánských národů. „Germán neodkládá téměř své zbraně, jak jedinou zábavou jeho jest tanec mečový, jak i ženy jsou též bojovnosti vychovávány“ (Tacitus 1909, 12). Pozastavuje se nad jejich mravní čistotou, posvátností rodinného života, jednoduchost v jídle i oděvu, dokonce i v pohřbívání.

Co se týče územní rozlohy, Germánie se nacházela mezi územími Gallů, Raetiů a Pannonů a územími, která náležela Sarmatům a Dákům. Hranici zde tvoří řeky Rýn a Dunaj. Zdejší krajina působí na Tacita nepůvabně, jelikož této krajině náleží drsné podnebí. Tacitus považuje zdejší obyvatele za původní (Tacitus 1909, 30).

Germánský národ se mu jeví jako čistý, svérázný. Germánský národ neuznává sňatkovou politiku mezi jinými národy. Jejich oči jsou vzpurné a modré, vlasy mají ryšavé, jsou vysocí a silní. Nesnáší žízeň a horko, nevadí jim hladovění a zima. Svého vůdce si volí podle urozenosti a zmužilosti (Tacitus 1909, 34).

Muži uctívají ženy, uznávají, že mají uvnitř cosi věšteckého, cení si jejich rad a dodržují je. Věří ve znamení a věštění z losů (Tacitus 1909, 35 – 36).

Pokud se mají Germáni o něčem poradit, tak ve věcech menších rozhodují velmožové a o větších věcech se radí hromadně. Scházejí se vždy v určitý den a to buď o úplňku, nebo v novoluní. Většinou jim trvá 2 – 3 dny než se shromáždí. Na sněmech dochází také k žalobám a řešení sporů. Tresty jsou rozdělovány podle provinění. Zrádci jsou věšeni na stromy, zbabělci, zběhové a smilníci jsou topeni v močálech. Jindy se za prohřešky udělují pokuty (Tacitus 1909, 37).

Pokud je válečný stav, ženy a starší muži zůstávají doma, starají se o rodinný krb. Pokud není válečný stav, muži tedy nedělají nic, oddávají se pouze spaní a jídlu. Bývají oděni do pláště se sponkou, pokud jsou doma u krbu, bývají nazí (Tacitus 1909, 40-41).

Tacitus na závěr svého spisku připojuje výčet germánských kmenů. Mezi ně patří Helvetiové, Araviskové, Treverové, Nerviové, Vangionové, Tribokové a Nemetové, Batavové, Chattové, Usipové, Tenkterové, Chamavové, Angrivariové, Dulgubniové, Chasuariové, Frisové, Chaukové, Cheruskové, Fosové, Cimbrové, Svébové, Hermundurové, Naristové, Markomani, Kvádové, Marsionové, Burové, Lygiové, Gotonové, Rugiové, Lemoviové, Suionové, Sionové (Tacitus 1909, 46 – 62).

9 Současný stav poznání LT D2 – Ř A v jižních Čechách

Pro jižní Čechy se stal důležitým rok 1932, kdy Bedřich Dubský objevil nedaleko Přešťovic sídliště z doby římské. Toto sídliště bylo zkoumáno jím a částečně také J. Böhmem. O dva roky později našel B. Dubský k tomuto sídlišti také pohřebiště. Ve 40. letech se B. Dubský zabýval Pootavím a rozšířil tak naše poznání o další sídlištní lokalitě v Lhotě Kestřanské a Čejeticích. Z této doby také máme jediné dosud známé pohřebiště v jižních Čechách, nachází se v Lékařově Lhotě (Zavřel 2007, 79).

V letech 1958 – 1959 byl pod vedením A. Rybové proveden výzkum na sídlišti ze starší doby římské v Zalužanech. Ve Zlivi probíhal výzkum mezi lety 1980 – 1988 a přinesl nám poznání dvou horizontů doby římské – Ř A a Ř D 1 (Zavřel 2007, 79).

Současně probíhaly drobné terénní akce a povrchové průzkumy, které nám přinesly zahuštění vědomostí o prostoru osídlení doby římské. Jedná se o oblast Pootaví, Přešťovice, Štěken, ale také rozhraní středních a jižních Čech – Pročevily, Probulov, Zbelítov, Zvíkovské Podhradí. Nově se objevila sídliště ze starší doby římské v povodí řek Volyňky a Blanice – Hoštice, Litochovice, Úlehle, Dub-Javornice, Žichovec, Krtely (Zavřel 2007, 80).

Na konci 90. let 20. století došlo několika objevům v budějovické pánvi – sídliště Dívčice, České Budějovice, Zliv – II, III. Další sídliště byla zjištěna v okolí Vodňan a Protivína. Jedná se o Žďár, Křtětice, Krašovice. Tyto lokality považujeme za jakési spojnice mezi budějovickou a pootavskou skupinou (Zavřel 2007, 80).

V novém tisíciletí bylo objeveno opět několik nových sídlišť. Díky činnosti D. Dreslerové na Písecku bylo objeveno několik sídlišť z počátku doby římské – Čimelice, Mírotice, Mirovice, Myslín, Rakovice. V roce 2005 bylo objeveno první germánské sídliště z LT D2 – Ř A v Ševětíně. Také při stavbě hypermarketu Globus v Českých Budějovicích bylo objeveno laténské sídliště, kde se nalézala velká příměs keramiky grossromstedského horizontu. Důležitým sídlištěm pro poznání kontaktu laténského etnika a etnika germánského je sídliště v Dubu-Javornici. Roku 1999 zde byl prozkoumán objekt 1/99, který obsahoval keramiku laténskou, ale také germánskou.

Výzkum pokračoval také v roce 2006. Roky 2006 a 2007 přinesly také objev nových germánských sídlišť na Táborsku v okolí Bechyně – Bechyňská Smoleč, Rataje (Zavřel 2007, 80).

Celkově máme v jižních Čechách 65 lokalit spadajících do doby římské a doby stěhování národů, z toho 40 lokalit je sídlištního charakteru. Zatím nám není úplně vysvětlen nepoměr mezi sídlišti a pohřebišti (Zavřel, 2008, 114).

10 Lokality

Drtivou většinu lokalit v jižních Čechách spadajících do grossromstedského horizontu, tvoří sídliště, jejichž charakter je čistě zemědělský (Zavřel 2006, 237).

Pokud bychom popisovali typické jihočeské sídliště ze starší doby římské, jednalo by se o sídliště na mírně vyvýšeném místě a bylo by obrácené k jihu nebo jihovýchodu. Nadmořská výška takového sídliště se pohybuje mezi 370 – 550 m n. m. V blízkosti bývá vodní tok, v jižních Čechách to je např. Vltava, Blanice, Volyňka, Lomnice, Skalice nebo Otava (Zavřel 2007, 84).

Jihočeská sídliště se nacházela v nestrategických polohách, na relativně úrodných místech. Jejich velikost se pohybuje od několika arů až desítek arů, výjimkou nejsou ani sídliště daleko rozsáhlejší (Zavřel 2008, 114).

Z pohledu dnešního bádání můžeme konstatovat, že ve starší době římské byla osídlena téměř centrální část jižních Čech (Zavřel 2008, 112).

Je pravděpodobné, že osady tvořily jakési hospodářské komplexy. Tyto komplexy se skládaly z chaty, nebo několika chat a dalších hospodářských budov. Prakticky na všech sídlištích máme doloženou domácí výrobu a řemeslo. Nálezy přeslenů a hliněných závaží nám dokládají textilní výrobu. Objevují se také nálezy pískovcových brousků (Zavřel 2008, 118). Doložen je také chov domácích zvířat – hovězího dobytka, vepřů, koní, koz a ovcí, výjimečně je doložen lov jelenů a srnců. Běžnými jsou nálezy strusky, to nám dokazuje železářskou výrobu na sídlištích (Zavřel 2006, 245).

Materiál ze sídlišť je především keramika. V jižních Čechách je počátek doby římské prezentován hlavně tzv. plaňanským horizontem (grossromstedský horizont). Je zde zastoupeno typicky laténské zboží a pak především tzv. plaňanský pohár, dále polokulovitá terina z černého leštěného povrchu, který je zdoben ozubeným kolečkem. Dále máme hrnce s hraněným okrajem do několika plošek, mohutné zásobnice s fasetovanými okraji, koflíky, typické jsou amforovité tvary, soudkovité tvary s výzdobou v podobě svislého rýhování až hustého hřebenování, dalšími prvky výzdoby

jsou vrypy a důlky různého druhu a drsnění. Jemnější keramika je zdobena ozubeným kolečkem. Nálezy z jihočeských sídlišť obsahují také přesleny, pískovcové brousky a železná struska, která je dokladem železářské výroby na sídlištích (Zavřel 2007, 84).

Lokality spadající do problematiky bakalářské práce, tedy lokality spadající do přechodného horizontu LT D2 – Ř A jsou na jihočeském území dosud tři, respektive je jich mnohem více, ale tyto tři jsou nejvýraznější. Jsou jimi: Dub – Javornice, nacházející se v okrese Prachatice, dále Přešťovice v okrese Strakonice a nejnovější lokalita Rataje u Bechyně nacházející se v okrese Tábor.

Mezi lety 2007 – 2009 zpracovávala Česká republika projekt *Keltové a Germáni v 1. století př. Kr. v Čechách a ve střední Evropě*. Pracoval zde Archeologický ústav Akademie věd v Praze společně s Jihočeským muzeem v Českých Budějovicích. Tento projekt měl zodpovědět otázku, zda došlo ke kontinuitě, či diskontinuitě v osídlení v pozdní době laténské a starší době římské, v grossromstedském horizontu. Projekt se měl pokusit zjistit, zda spolu tato dvě etnika žila zároveň, nebo došlo k intruzi, tedy k promíchání starší keramiky v objektu novém (Parkman – Zavřel 2009, 253).

Abychom toto všechno zjistili, nestačí nám pouze použití archeologických metod. Pro tento projekt bylo vybráno pět lokalit, které spadají do této problematiky. Jako první se jedná o Dub-Javornici (okr. Prachatice), Přešťovice (okr. Strakonice), Rataje (okr. Tábor), Zliv (okr. České Budějovice), Myslín (okr. Písek) (Parkman – Zavřel 2009, 253).

Na všech těchto lokalitách byla zjištěn výskyt keramiky laténské a keramiky germánské. Později byl počet zredukován na tři sídliště, která nejvíce odpovídala modelu projektu (Parkman – Zavřel 2009, 253).

Po stanovení konkrétních objektů pomocí geofyzikálních metod, prostudování veškeré dokumentace, byla stanovena přesná poloha objektů a přesná poloha konkrétních nálezů. Z každé vrstvy byly také odebrány vzorky pro archeobotanickou analýzu (Parkman – Zavřel 2009, 253).

10.1 Dub – Javornice (okr. Prachatice)

Sídliště z doby římské se nachází na návrší mezi Dubským a Černým potokem, 900 m od kostela v Dubu a 10 km severně od Prachatic. Na počátku 90. let byla tato lokalita objevena Markem Parkmanem. Byla nalezena při systematickém průzkumu

terénu na středním toku řeky Blanice. Jedná se o klíčovou lokalitu poznání kontaktů mezi Kelty a Germány v jižních Čechách (Zavřel 2007, 81).

Mezi léty 1990 – 1999 zde probíhaly pouze povrchové sběry, které potvrdily, že toto polykulturní sídliště, které mimo jiné spadá do pozdní doby laténské a také starší doby římské (Parkman – Zavřel 2009, 253 – 254).

V roce 1999 zde bylo provedeno geofyzikální měření, které odhalilo několik anomálií, jedna anomálie se také nacházela v objektu 1/99. Jedná se oválnou zahloubenou jámu, jejíž rozměry jsou 2,90 x 3,70 m a její hloubka je 60 cm. Na jižní straně má v rozích dva kůly, které pravděpodobně nesly střechu, která zakrývala pracovní prostor. V tomto prostoru se nacházel pravděpodobně stůl, jedná se o velký balvan s plochou horní částí (Zavřel 2008, 118) a nějaké další předměty jakými jsou: mlýny, tři pozdně laténské běhouny rotačních mlýnků (Salač eds. 2008, 17), přesleny, pískovcové brousky, tkalcovské závaží, skleněná perla, železná sekera. Dále se našlo velké množství mazanice, na níž byly dobře zachované otisky dřevěné konstrukce a také 578 zlomků keramiky (Zavřel 2007, 81).

Keramika náleží dvěma skupinám obyvatelstva. Obyvatelstvu pozdně laténskému, řadícím se do LT C2/D a obyvatelstvu mladšímu – germánskému, které spadá do období grossromstedského horizontu. Obě skupiny jsou v tomto objektu rovnoměrně zastoupeny. Je tedy velmi obtížné rozhodnout, zda se jedná o objekt laténský či germánský (Zavřel 2007, 81 – 82). P. Zavřel se domnívá, že tento objekt mělo zbudovat ještě laténské obyvatelstvo. V závěru existence tohoto objektu, či po jeho opuštění se na tomto místě vyskytla nová kultura (Salač ed. 2008, 17). Je možné, že stavba byla zničena velkým požárem, je tedy možné, že zde došlo k násilnému kontaktu. Pod vrstvou mazanice byly nalezeny celé nádoby deformované žárem, které by za běžných podmínek byly snad odvezeny (Zavřel 2007, 82).

Další výzkum proběhl v roce 2006. Bylo objeveno 29 objektů, z nichž většina spadala do doby bronzové, jen malá část objektů patřila do doby římské (Parkman – Zavřel 2009, 255).

I přesto, že nám stav tohoto výzkumu nedovoluje posuzovat vnitřní strukturu sídlišť ze starší doby římské v jihočeském kraji, je velmi pravděpodobné, že osady vytvářely určité hospodářské komplexy, které se skládaly z několika chat a dalších

hospodářských zařízení, jakými jsou: sýpky, dílny, sušárny, ohniště, pece a dokonce i stáje (Zavřel 2008, 118).

10.2 Přešťovice (okr. Strakonice)

Archeologická lokalita Přešťovice, kde bylo nalezeno sídliště a pohřebiště spadající do období Ř A – Ř D2 se nachází cca 5 km východně od Strakonice a je umístěna na svahu v nadmořské výšce 384 – 402 m n. m. Toto sídliště a pohřebiště je směřováno na jih a jihovýchod do širokého údolí Otavy. Jelikož toto pohřebiště nesouvisí s poznáním LT D2 – Ř A, přejdu rovnou k sídlišti (Parkman – Zavřel 2009, 262).

10.2.1 Sídliště

Na sídlišti, kde probíhal výzkum také v letech 1932 – 1934 byla odkryta jen část tohoto prostoru. Ze starší doby římské pochází nejméně 4 chaty a 25 jam, dále shluky nepravidelných jam různě velikých a stovky kúlových jamek, které spadaly do období celé doby římské. B. Dubský se domníval, že se jedná o doklad dřevěných srubů, které byly stavěny na kúlech. Bohužel plán výzkumu, ani staveb již není k dispozici (Zavřel 2008, 117 – 118).

Byly zkoumány čtyři chaty, jejichž rozměry se pohybují mezi 3 – 4 m x 5 – 6 m. U nich předpokládáme, že byly zahlobeny do země a jejich nosné kúly se nacházely uprostřed kratších stran, které nesly sedlovou střechu. Uvnitř chat se nacházelo ohniště, které ale klidně mohlo být mimo stavbu. Tento typ chaty je běžný v celých jižních Čechách (Zavřel 2008, 118). Z tohoto sídliště pochází také velké množství zlomků germánské keramiky, ale také zlomky keramiky římské – terra sigillata, glazovaná mortaria a provinciální keramika (Halama 2008, 211).

Po více než 70 letech se zde odehrál v letech 2008 a 2009 nový výzkum. Mimo výkopové práce, které byly vykonány v letech 1932 – 1934, bylo provedeno geofyzikální měření, byly objeveny dvě anomálie, které byly zkoumány. V roce 2008 byla zkoumána anomálie v severní části. Pod povrchem se nacházel objekt s jednotným kruhovým půdorysem. Tento objekt byl rozdělen na dvě poloviny a kopán po mechanických vrstvách, které byly každá 10 cm. Současně s kopáním byly z každé vrstvy odebrány vzorky pro paleobotanickou analýzu (Parkman – Zavřel 2009, 262).

Tento objekt zkoumaný v roce 2008, byla patrně vápenka. Jednalo se o pec s kruhovým půdorysem 2,75 m v průměru. Vápenka obsahuje zužující stěny a rovnou podlahu. Součástí objektu byly pravděpodobně dva sloupky, oba se nacházely na severovýchodním okraji podlahy. V jižní části objektu byly umístěny dva kameny s plochým povrchem, je možné, že se jednalo o příležitostné místo k sezení. Výplň v objektu obsahovala keramické střepy, mazanici, zvířecí kosti a železná spona (Parkman – Zavřel 2009, 262).

Z výsledků těchto bádání můžeme usoudit, že laténská keramika je v objektech zastoupena v menší míře, než keramika germánská (Parkman – Zavřel 2009, 262).

V roce 2009 byly objeveny další dva objekty, jeden pochází z 13. století a ten druhý ze starší doby římské. Při vykopávkách byla použita stejná metoda, jako u výzkumu v předchozím roce. V objektu ze starší doby římské pozorujeme podobnost s objektem 1/99 v Dubu – Javornici. Jedná se o čistě pracovní objekt. V tomto objektu je pozorována germánská keramika, ovšem keramika laténská zde není pozorována téměř vůbec (Parkman – Zavřel 2009, 262).

10.3 Rataje (okr. Tábor)

Jedná se o sídliště, které se nachází 500 – 850 jižně od kostela a je umístěno na rozlehlé náhorní plošině. Sídliště je umístěno východně v povodí říčky Smutné. Sídliště se nachází ve výšce 400 m n. m. Tato lokalita byla objevena v roce 2006 J. Benešem, J. Bočkem aj. Ernekrem. Tato lokalita byla zjištěna povrchovou prospekci. Jedná se o polykulturní lokalitu a mimo jiných je zde doloženo osídlení z doby laténské a doby římské (Chvojka – Beneš 2007, 331).

Jelikož se jednalo o lokalitu první svého druhu nalezenou na Tábořsku, byl jí věnován prostor i v tomto projektu. V roce 2007 zde bylo provedeno geofyzikální měření, které ukázalo řadu anomálií. Ke zkoumání byl vybrán objekt 1/07, jehož výzkum byl již započat J. Benešem a O. Chvojkou (Parkman – Zavřel 2009, 256).

Mezi roky 2007 – 2008 bylo vykopáno sedm objektů 1/07 – 7/07. Objekt 2/07 spadal jen do starší doby laténské. Objekt 4/07, který obsahuje typické zasypávání keramickými střepy, spadá do období Ř. A. Ostatní objekty byly negativní. Ovšem objekt 1/07 skýtal mnoho vědeckých možností, a proto byl pečlivě rozdělen do pěti

sektorů. Objevena byla keramika náležící jak laténskému, tak germánskému etniku. Odebrány byly také vzorky pro paleobotanickou analýzu (Parkman – Zavřel 2009, 255).

Objekt 1/07 je chata s obdélníkovým půdorysem a půlkruhovým výklenkem na západní straně o délce 5 m a šířce 2 – 2,5 m a hloubce 0,6 m. Jak je již popsáno výše, objekt je bez kůlových jamek. Ve výplni objektu bylo nalezeno přes 13 000 ks keramických střepů, dále velké množství mazanice (1300 ks.), železná struska (několik stovek ks), zvířecí kosti, bronzová deska se dvěma otvory pro nýty. V jižní části objektu se nachází velké množství opálených kamenů. Je velmi pravděpodobné, že zde bylo umístěno ohniště (Parkman – Zavřel 2009, 255 – 256).

Objekt 2/07 je jáma nepravidelného oválného půdorysu. Tato jáma je rozdělena na dvě části, které jsou zahloubeny do jílovito-hlinité výplně. Její rozměry jsou délka 3 m, šířka 2,2 m a hloubka 0,7 – 0,9 m. Tento objekt, jedná se buď o jámu či jednoduchý přístřešek, patří k nejběžnějším objektům, které se nacházejí na sídlištích spadajících do tohoto období. Výplň objektu obsahovala 427 zlomků keramiky, 1 hliněný přeslen, 4 větší torza a 19 drobných zlomků hliněných závaží, 107 zlomků mazanice, 17 zlomků zvířecích kostí, 1 zlomek spáleného parohu, 32 zlomků železných strusek a 7 úlomků kamenů (Michálek – Zavřel 2009, 100 – 102).

Keramika nalezená na této lokalitě spadá do laténského období a také do období grossromstedského horizontu. Je namíchána v poměru 1:1. Jelikož byl tento objekt odstraněn vrstvou po vrstvě, pozorujeme, že keramika je promísena souvisle, nebyla tedy promísena až dodatečně. Je tedy možné, že obě etnika využívala obojí keramiku současně (Parkman – Zavřel 2009, 261 – 262).

11 Diskuze

V prvé řadě nám bádání o tomto tématu ztěžuje jeho přesné datování. Nicméně podle dnes převládajícího názoru, spadá toto období přelomu pozdní doby laténské a starší doby římské do let 35/25 př. Kr. – 10/5 př. Kr. Z pohledu staršího bádání, byl za první příchod Germánů do Čech považován příchod Marobuda společně s kmenem Markomanů. Ten je datován právě do období 10/5 př. Kr.

Tato doba je charakterizována dvěma státními mocnostmi, které se rozkládaly na území tehdejší Evropy. Je to tedy Římská říše a Velká Germánie. Z hlediska historických písemných pramenů byla Římská říše považována za jediné centrum vzdělanosti. Jistě to bylo dáno také tím, že od ní, jako od jediné, máme zachovány alespoň nějaké písemné prameny. Bylo by tedy s podivem, kdyby se sama neoznačila jako za zemi vzdělanou. Tyto prameny nám mnohdy mimo jiných informací dokládají kontakty mezi Kelty, Germány a Římskou říší.

Právě z důvodu, že se různých výprav účastnili lidé, kteří byli schopni sepsat informace o uskutečněných zážitcích, máme tyto informace. Ovšem i tato literární díla, jako ostatně každé historické literární dílo, mají určitá úskalí, mezi něž např. patří těžká rozpoznatelnost Keltů od Germánů, neinformovanost, neznalost aj., pořád to ale jsou naše jediné písemné prameny týkající se tohoto období a tématu.

Je velkou otázkou, jak vlastně výměna obyvatelstva probíhala. Zda Keltové prostě jen odešli a Germáni přišli do prázdné země. Další možností je, že Keltové tu stále ještě zůstávali a došlo k násilnému ukončení jejich osídlení a oni odešli. Tuto domněnku nám nálezy hmotné kultury velmi často nepotvrzují. Nejpravděpodobnější je třetí možnost. Část laténského obyvatelstva odešla, zbylí Keltové a Germáni spolu nějakou dobu koexistovali na sídlištích a poté odešli také. K tomuto musíme připočítat jistou část obyvatelstva, která zde jistě zůstala.

V tomto zkoumání nám příliš nepomáhá ani to, že stále ještě není přesně vymezen pojem archeologická kultura, etnicita. Vždyť na etnicitu můžeme pohlížet z několika úhlů. První je pohled ekonomický, historický, politický a v neposlední řadě také úhel pohledu genetický. V dalším případě je nutné zkoumat etnicitu majoritních a minoritních skupin a zjistit, jaká je jejich etnická identita. To platí i pro ostatní skupiny obyvatelstva, jako jsou muži a ženy, stávající a nově příchozí obyvatelstvo.

Zkoumání tohoto období je problematické právě z důvodů etnických. Je velmi obtížné určit, co bylo jaké etnikum. A jak vlastně etnicitu určit. Nevíme, jak oni sami sebe vnímali a jak moc se odlišovali od ostatních. Zda se odlišovali jen v rámci velkých skupin, jako jsou Keltové a Germáni, nebo také již v menších jako jsou např. jednotlivé germánské kmeny.

V tomto případě nám materiální kultura příliš nepomůže, jelikož se mohlo klidně stát, že člověk narozený jako Kelt, dostal také laténskou výbavu, ovšem ve zlomu LT D2 – Ř A přišli Germáni, pravděpodobně Hermundurové a on společně s nimi začal existovat na daném sídlišti. A je otázkou, zda se pořád cítil být Keltem, nebo se z něj klidně mohl stát Hermundur.

Právě z těchto důvodů bychom měli omezit slovní spojení, kterými jsou např. keltský hrob, či germánská spona. Ano, tato slovní spojení patří k archeologickému žargonu, ovšem nepatří do odborných textů. Tyto termíny určují chronologicko-kulturní zařazení, nikoliv jejich etnické určení.

12 Závěr

Cílem této práce bylo přinést souhrn všech dostupných informací o bádání týkající se doby pozdně laténské a starší doby římské, konkrétně přechodem mezi LT D2 – Ř A v jižních Čechách. A popsat, zda a jak došlo k výměně obyvatelstva. Toto všechno jsem se snažila ukázat na třech lokalitách, které nejvíce odpovídaly měřítku určeném pro tuto problematiku. Postupem doby, jsem usoudila, že by bylo vhodné do této bakalářské práce zahrnout také historické prameny, které nám popisují, jak dané etnikum vypadalo, jak se chovalo, jak se s ním jednalo. Velkou nutností jistě bylo zahrnutí části, která se zabývá archeologickou kulturou, jak ji vnímat, jak s ní pracovat. Tato bakalářská práce obsahuje také nastínění možné etnicity etnik, které obývaly jižní Čechy.

Bohužel na základě dostupných pramenů, jak historických, také archeologických a materiálů zabývajících se etnicitou, není zatím v mých silách vyřešit problematiku změny osídlení v LT D2 a Ř A. Není to možné z nedostatku pramenné základy a také z dispozic bakalářské práce a samozřejmě z možností studentských.

Tato bakalářská práce tedy slouží, a má to být jejím hlavním přínosem, jako souhrn dosavadních informací týkajících se problematiky této zlomové doby – grossromstedského horizontu v jižních Čechách. Tato bakalářská práce obsahuje možnosti, kterými by se mohlo ubírat bádání v příštích letech.

13 Literatura a prameny

Bahenský, F. 2010: Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity, Praha.

Brather, S. 2002: Ethnic Identities as Construction of Archaeology: The Case of the *Allamanni*. In: Gillet, A. (ed.), *On Barbarian Identity. Critical Approaches to Ethnicity in the Early Middle Ages*, 149 – 176.

Caesar, G. J. 1972: Válečné paměti: o válce galské, o válce občanské, alexandrijské, africké a hispánské (ed. Bureš, I.)

Collis, J. 1996: Celts and politics. In: Graves-Brown, P. – Jones, S. – Gamble, C., D., *Cultural Identity and Archaeology: The Construction of European Communities*, Routledge, 167 – 179.

Curta, F. 2008: Utváření Slovanů (se zvláštním zřetelem k Čechům a Moravě). *Archeologické rozhledy* 60, 643 – 694.

Dietler, M. 1994: „Our Ancestors the Gauls“: Archaeology, Ethnic Nationalism, and the Manipulation of Celtic Identity in Modern Europe, *American Anthropologist*, New Series 96/3, 584 – 605.

Droberjar, E. 1999: Od plaňanských pohárů k vinařické skupině. Kulturní a chronologické vztahy na území Čech a v časně době stěhování národů. Sborník Národního muzea, řada A – Historie, 53/1-2, Praha.

Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě, Praha.

Droberjar, E. 2006: Plaňanská skupina grossromstedské kultury. K chronologii germánských nálezů a lokalit v Čechách na sklonku doby laténské a v počátcích doby římské. In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.), *Archeologie barbarů 2005*, Praha, 11 – 90.

Dubský, B. 1949: Pravek jižních Čech, Blatná.

Dzino, D. 2008: „The people who are Illyrians and Celts“: Strabo and the identities of the „barbarians“ from Illyricum, Arheološki vestnik 59, 415 – 425.

Eriksen, T. H. 2001: Ethnic Identity, National Identity, and Intergroup Conflict. Significance of Personal Experiences. In: Ashmore, R. D. – Jussim, L. – Wilder, Social Identity, Intergroup Conflict, and Conflict Reduction, Oxford.

Filip, J. 1995: Keltská civilizace a její dědictví, Praha.

Halama, J. 2008: Terra sigillata ze sídliště u Přešťovic (okr. Strakonice). Archeologické výzkumy v jižních Čechách 21, 211 – 217.

Chvojka, O. – Beneš, J. 2007: Pravěké polykulturní sídliště u Rataj (okr. Tábor). Příspěvek k laténskému osídlení Bechyňska. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 20, 331 – 345.

Kiliánová, J. 1994: Etnicita, kultura a hranice. Případ Střední Evropy, Etnologické rozpravy 1/2, 27 – 35.

Květina, P. 2010: Archeologie smyšlené identity. Archeologické rozhledy 62, Praha, 629 – 660.

Michálek, J. 1999: Sídliště ze starší až mladší doby římské u Přešťovic, okr. Strakonice (nepublikovaná dokumentace k výzkumům B. Dubského a J. Böhma v letech 1932 – 1934). Archeologické výzkumy v jižních Čechách 12, 33 – 60.

Michálek, J. – Zavřel, P. 2009: Výzkum sídlištního objektu ze starší doby laténské v Ratajích (okr. Tábor). Archeologické výzkumy v jižních Čechách 22, 99 – 113.

Musil, J. 2005: Keltové a Germáni v Caesarově a Augustově pojetí. Vojenské obsazování zaalpských oblastí, In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.), Archeologie barbarů, Praha, 207 – 214.

Parkman, M. – Zavřel, P. 2003: Die Grabung in Dub – Javornice, Kr. Prachatice. Ein Beitrag zur Diskussion über Kontakte zwischen Kelten und Germanen in Südböhmen. In: Chyráček, M. – Michálek, J. – Schmotz, K. (Hrsg.), Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 12. Treffen, Cheb, 203 – 219.

Parkman, M. – Zavřel, P. 2009: Neue Entdeckungen in germanischen Siedlungen vom Beginn der römischen Kaiserzeit in Südböhmen, In: Chytráček, M. – Gruber, H. – Michálek, J. – Sandner, R. – Schmotz, K. (Hrsg.), Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen / Oberösterreich, 19. Treffen, Prachatice, 253 – 268.

Pohl, W. 2002: Ethnicity, Theory, and Tradition: A Response, In: Gillet, A. (ed.), On Barbarian Identity. Critical Approaches to Ethnicity in the Early Middle Ages, 221 – 240.

Rieckhoff, S. 1995: Süddeutschland im Spannungsfeld von Kelten, Germanen und Römern. Studien zur Chronologie der Spätlatenezeit im südlichen Mitteleuropa. Trierer Zeitschrift für Geschichte und Kunst des Trierer Landes und seiner Nachbargebiete, Beheft 13, Trier.

Salač, V. 1995: Zur ältesten germanischen Besiedlung Böhmens. In: Tejral, J. – Pieta, K. – Rajtár, J. (Hrsg.), Kelten, Germanen, Römer vom Ausklang der Latène – Zivilisation bis 2. Jh. Brno, 48 – 76.

Salač, V. 1996: O hospodářství, oppidech a Marobudovi. Archeologické rozhledy 48, 60 – 97.

Salač, V. 1998: O „keltománii“ a knize profesora Birkhana, Archeologické rozhledy 50, 465 – 474.

Salač, V. 2005: Kdy začíná doba římská?, In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.), Archeologie barbarů, Praha, 229 – 236.

Salač, V. (ed.) 2008: Archeologie pravěkých Čech/8. Doba římská a stěhování národů, Archeologický ústav AV ČR, Praha.

Salač, V. 2011: Oppida a urbanizační procesy ve střední Evropě, Archeologické rozhledy 63, 23 – 64.

Salač, V. 2011: Zum keltischen Erbe in der älteren Römischen Kaiserzeit in Böhmen und Mitteleuropa. Ke keltickému dědictví ve starší době římské v Čechách a ve střední Evropě, Archeologické rozhledy 63, 256 – 283.

Tacitus, P. C. 1975: Letopisy (ed. Minařík, A.), Praha.

Tacitus, P. C. 1909: Germanie (ed. Schenk, R.), Praha.

Venclová, N. 1998: Keltománie a archeologie, Archeologické rozhledy 50, 475 – 477.

Venclová, N. 2008: Archeologie pravěkých Čech/7. Doba laténská, Archeologický ústav AV ČR, Praha.

Waldhauser, J. – Košnar, L. 1997: Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji. Praha – Mladá Boleslav.

Waldhauser, J. 2001: Encyklopedie Keltů v Čechách, Praha.

Yntema, D. 2009: Material culture and plural identity in early Roman Southern Italy, In: Roymans, N. (ed.), Ethnic Constructs in Antiquity. The Role of Power and Tradition, 145 – 166.

Zavřel, P. 1999: Současný stav výzkumu doby římské a stěhování národů v jižních Čechách. Archeologické rozhledy 51, 468 – 516.

Zavřel, P. 2006: Současný stav poznání plaňanského horizontu v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Lutovský, M. (eds.), 237 – 251).

Zavřel, P. 2007: Doba římská a doba stěhování národů v jižních Čechách. Současný stav výzkumu a výhled, In: Chvojka, O. – Krajíc, R. (eds.), Archeologie na pomezí, České Budějovice, 66 – 85.

Zavřel P. 2007: Problematika komunikací doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Chvojka, O. (eds.), 269 – 294.

Zavřel, P. 2008: Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachútová, D. (eds.), Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, 111 – 127.

Zavřel, P. 2011: Nové nálezy z doby římské a z doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. (ed.), Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem, Studia Archaeologica Suebica I., Olomouc, 453 – 480.

Zvelebil, M. 1996: Farmers Our Ancestors and the Identity of Europe. In: Jones, S. – Gamble, C. – Graves, P. (eds.), European Communities: Archaeology and the Construction of Cultural Identity, London: Routledge, 145 – 166.

14 Seznam příloh

Příloha č. 1: Obrazová příloha ke kapitole č. 5

Obr. č. 1: Přehled chronologických systémů pozdní doby laténské a časné doby římské v Čechách a okolních územích, převzato z: Salač, V. (2011): Zum keltischen Erbe in der älteren Römischen Kaiserzeit in Böhmen und Mitteleuropa, Archeologické rozhledy 63.

Příloha č. 2: Obrazová příloha ke kapitole č. 9

Obr. č. 2: Sídliště objevená v Pootaví B. Dubským, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachůtová, D. (eds), Barbarická sídliště.

Příloha č. 3: Obrazová příloha ke kapitole č. 9

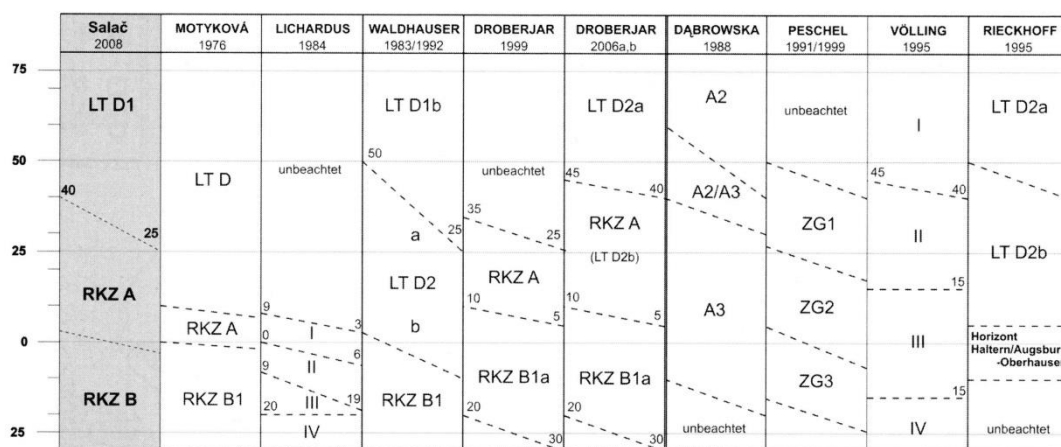
Obr. č. 3: Jihočeské lokality spadající do doby římské a doby stěhování národů, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachůtová, D. (eds), Barbarická sídliště.

Příloha č. 4: Obrazová příloha ke kapitole č. 10

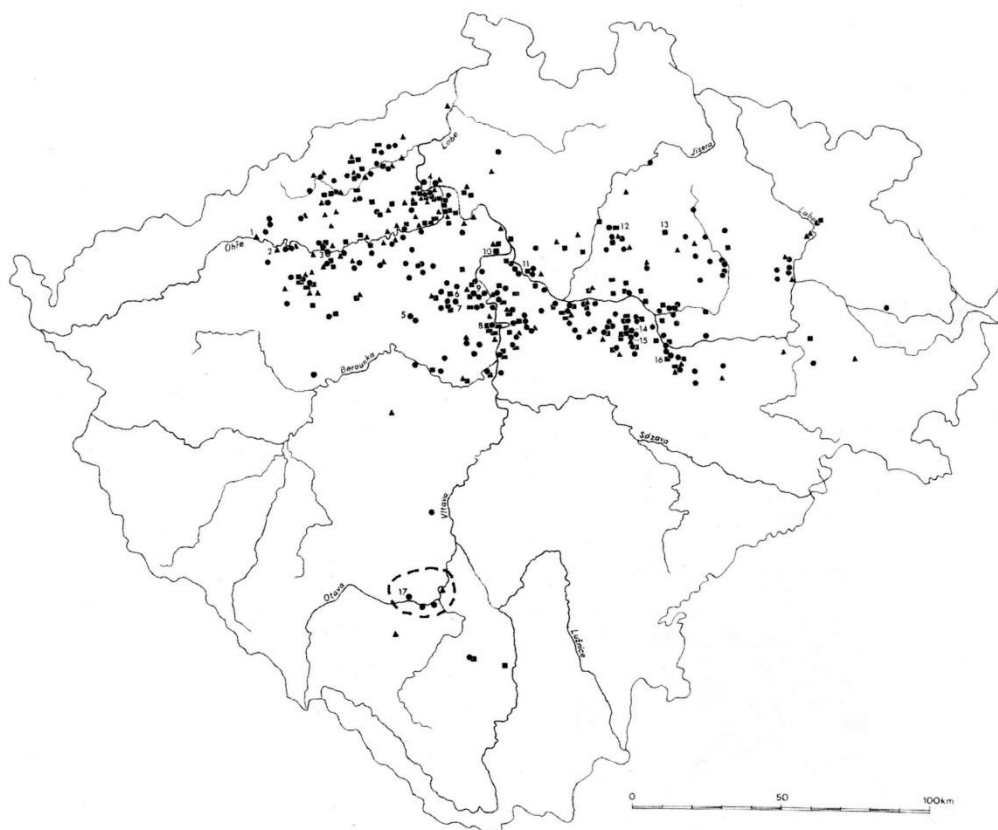
Obr. č. 4: Zakreslení objektu 1/99, Dub – Javornice, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachůtová, D. (eds), Barbarická sídliště.

Příloha č. 5: Obrazová příloha ke kapitole č. 10

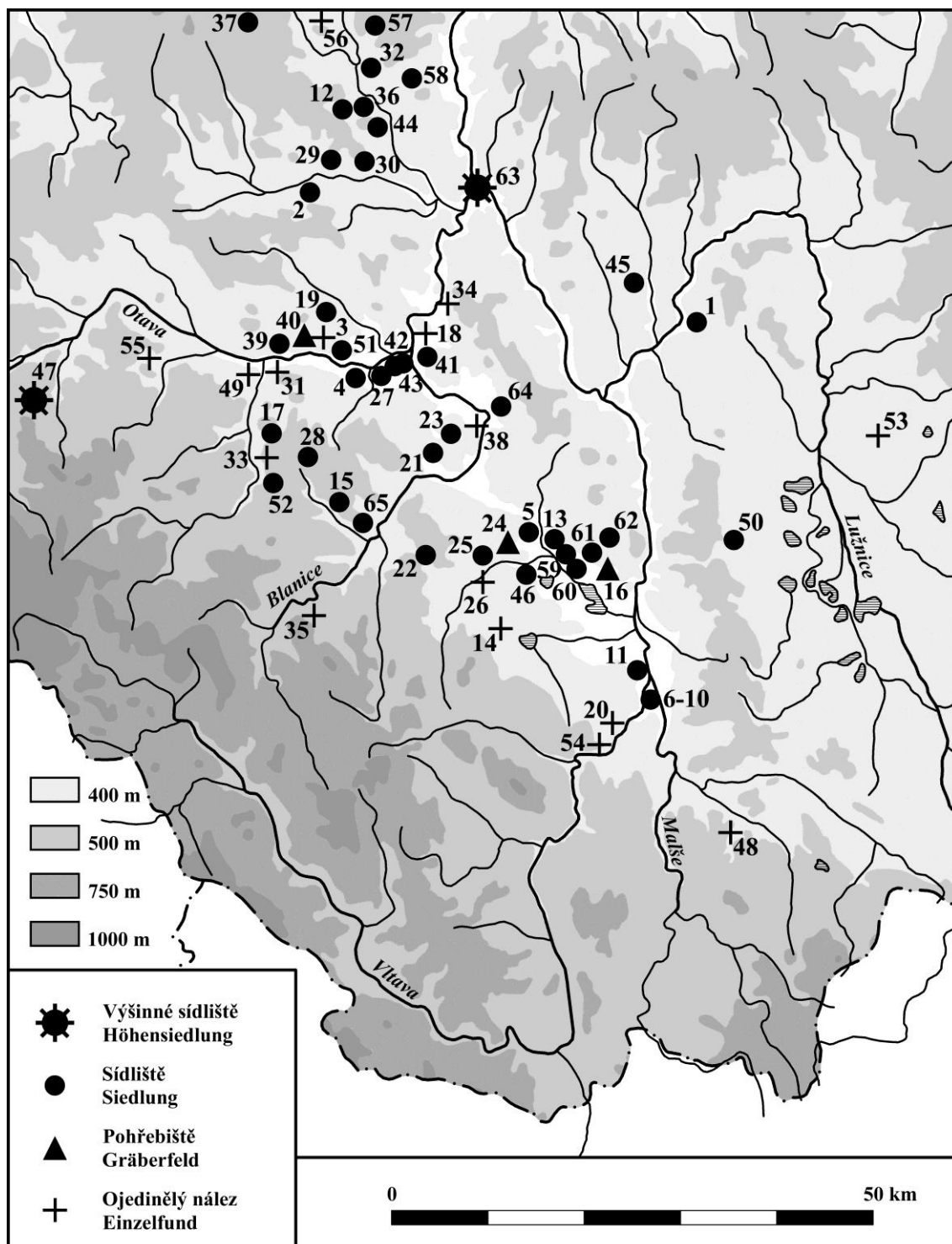
Obr. č. 5: Zakreslení chaty 1/32, Přešťovice, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachůtová, D. (eds), Barbarická sídliště.



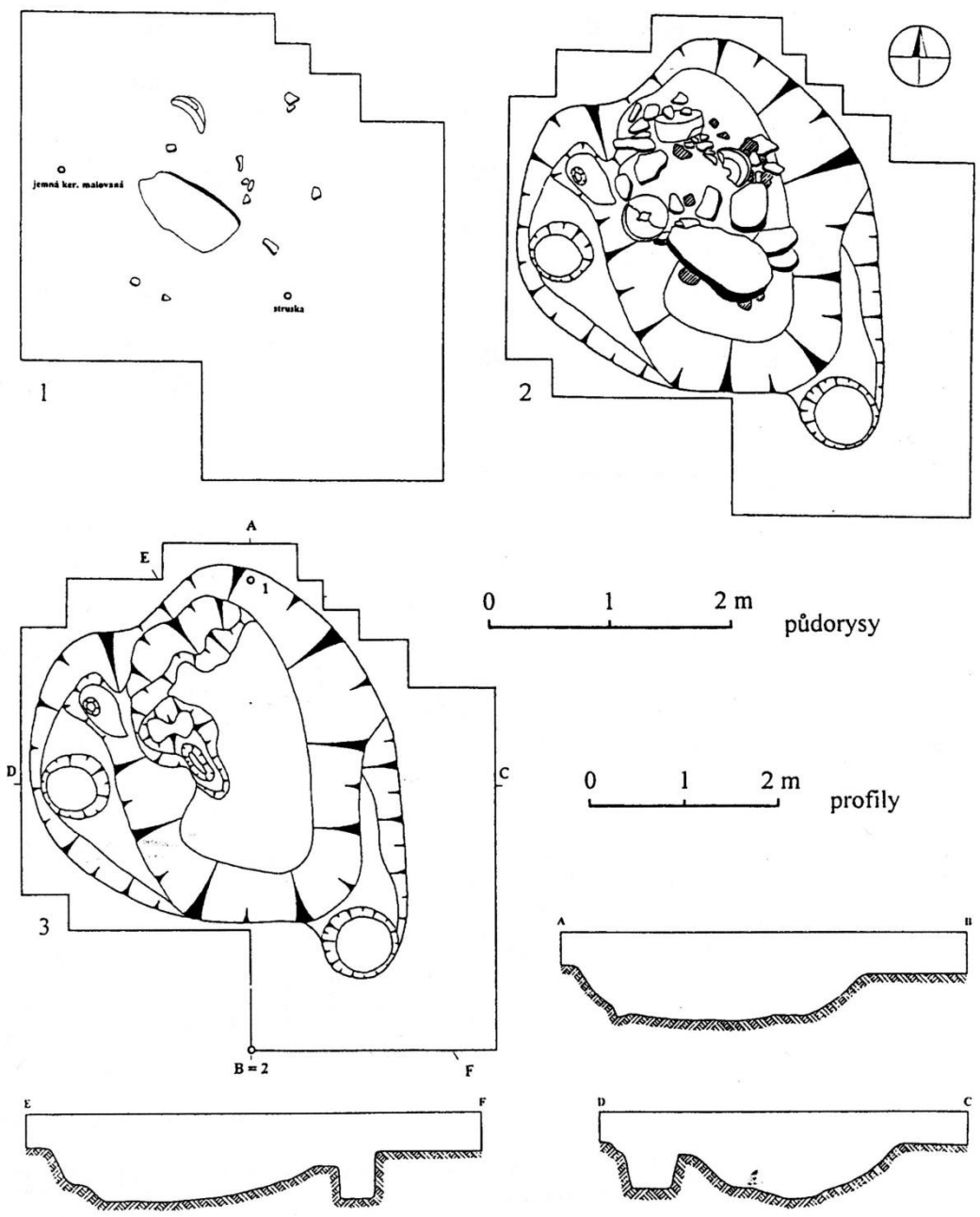
Obr. č. 1: Přehled chronologických systémů pozdní doby laténské a časně doby římské v Čechách a okolních územích, převzato z: Salač, V. (2011): Zum keltischen Erbe in der älteren Römischen Kaiserzeit in Böhmen und Mitteleuropa, Archeologické rozhledy 63.



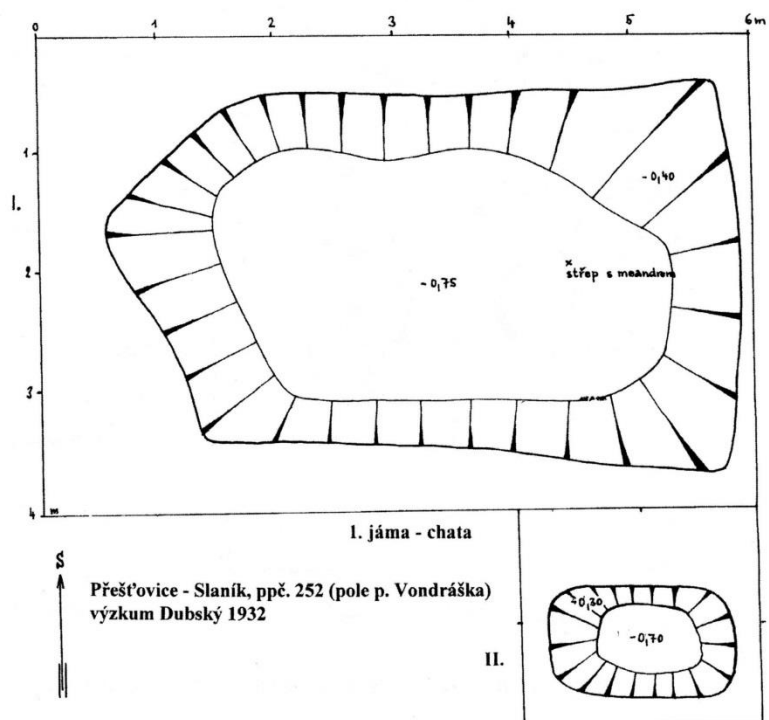
Obr. č. 2: Sídliště objevená v Pootaví B. Dubským, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachůtová, D. (eds), *Barbarská sídliště*.



Obr. č. 3: Jihočeské lokality spadající do doby římské a doby stěhování národů, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachútová, D. (eds), *Barbarská sídliště*.



Obr. č. 4: Zakreslení objektu 1/99, Dub – Javornice, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachútová, D. (eds), *Barbarská sídliště*.



Obr. č. 5: Zakreslení chaty 1/32, Přešťovice, převzato z: Zavřel, P. (2008): Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Droberjar, E. – Komoróczy, B. – Vachútová, D. (eds), *Barbarská sídliště*.